

KRÓNIKA

Vágfüzes

1968. július 1-én a keszegfalusi Helyi Nemzeti Bizottság Tanácsa 119/67, a komáromi Járási Nemzeti Bizottság Tanácsa 237/67 és a nyugat-szlovákiai Kerületi Nemzeti Bizottság Tanácsa 411/67 számú határozata alapján vált önálló községgé.

A község elnevezése:

Az újonnan kialakított község a helyi pártalapszervezet javaslatára Vágfüzes nevet kapott. Az elnevezésnek az a magyarázata, hogy a Vág-Duna mellett fekszik és határában sok a fűzfa.

A község fekvése:

Vágfüzes a Vág-Duna és a Nyitra folyó között, Komáromtól 20 kilométerre északra terül el.

A község határa:

Vágfüzest négy település határából hozták létre. Keszegfalutól a Nagysziget, Martostól az Agyagos és a Kingyes, Naszvadtól a Csergő határrész, valamint a komáromi határból egy kis rész alkotja az új községet. Ennek pontos nagyságát az alábbi táblázat tartalmazza:

	ha	á	m ²
Keszegfalva	898	15	93
Martos	815	27	22
Naszvad	419	01	32
Komárom	37	08	34
Vágfüzes	2169	52	81

(A táblázat az alábbi forrás alapján készült: Technické podklady pre vytvorenie hraníc politickej obce Vrbová nad Váhom. Vyhotovil Oblastný ústav geodézie Bratislava, Stredisko geodézie Komárno, 6.12.1968. A vágfüzesi Helyi Nemzeti Bizottság irattárában van elhelyezve.)

A határ felszíne sík, a község középpontjában 111 m, a határban 108-113 m tengerszint feletti magasságú.

A község belterülete:

A község belterületét, a falu további fejlődéséhez a lakóházak maximális összpontosítását szem előtt tartva alakították ki. Így a belterület megközelítőleg a község határának középpontjára esik, nagysága 26,85 ha.

(A vágfüzesi Helyi Nemzeti Bizottság Tanácsa 1968. november 25.-én az 1968/5 számú határozattal hagyta jóvá a község belterületének a nagyságát és a határát.)

Az önállósodás okai:

Vágfüzes létrehozása előtt annak határában megközelítőleg 700 ember élt szórványtelepülésen, tanyán. Túlnyomó részük közigazgatásilag Keszegfaluhoz tartozott, oda jártak hivatalos és egyéni ügyeiket intézni. Nyáron komppal jártak át a Vág-Dunán, télen pedig Komáromon keresztül nagy kerülővel jutottak csak el Keszegfaluba. Akik Martosra igyekeztek eljutni, azok sem voltak sokkal könnyebb helyzetben, ugyanis az esős időszak beálltával a rossz útviszonyok miatt úgyszólván lehetetlen volt innen Martosra eljutni. Ezért Agyagos, Csergő, Kingyes és Nagysziget lakói azzal a kéréssel fordultak a komáromi Járási Nemzeti Bizottsághoz, hogy az előzőekben említett településeket egyesítsék és belőlük egy közigazgatásilag önálló községet hozzanak létre. Ez az egyesítési folyamat 1967-ben indult meg és 1968 nyarán nyert befejezést. Így 1968. július 1. lett Vágfüzes „születésnapja”.

A község határának történelmi múltja

A letelepülés természeti feltételei:

Általánosan elfogadott megállapítás, hogy a települések különböző formáinak kialakulására ott volt lehetőség, ahol a természeti feltételek – és ezek között is elsősorban a vízrajzi adottságok – kedvezőek voltak. A megélhetést biztosító víz elsőrendű települési tényező is volt.

Vízhálózat:

Vágfüzes határának vízhálózata sűrű volt. A múlt század végi belvízlevezető munkálatokig határában több folyó- és állóvíz volt, sőt a határ alacsony fekvése következtében tavaszi olvadáskor a Vág-Duna és a Nyitra folyó is többször kilépett medréből és elöntötte a határt.

A határ vízrajzával kapcsolatos történeti források:

Fényes Elek, a nagy statisztikus és történetíró is feljegyezte a múlt század közepén, hogy Keszegfalva Vág-Dunán túleső része a Vág és a Nyitra kiöntéseitől sokat szenved (Komárom vármegye leírása, Pest, 1848, 103. oldal).

A keszegfalusi katolikus plébánián őrzött egyházi krónika, amelyet Schuster Aladár lelkész 1895-ben kezdett vezetni, megörökítette az utókornak, hogy 1831. március 25.-én, amikor Nagy Ferenc Keszegfalvára jött plébánosnak, „árvízzel kellett megküzdenie, mert csak Ógyalláig utazhatott kocsin, onnan idáig ladikon kellett jönnie” (13. old.). Ugyancsak itt olvashatjuk 1893-ból, hogy „a nagy árvíz alkalmával augusztus 13.-án volt egy kis temetés Agyagoson, de oda négyféle eszközön kellett menni. Ugyanis innen (ti. Keszegfaluról) gyalog a kertek alatt egész a Mester utca végéig, onnan nagyobb csónakon a nagy szigetig, onnan a töltésig kis csónakon, a töltésen túl ismét kocsin. Visszajövet is ily módon kellett menni azzal a különbséggel, hogy a kis csónakon a töltéstől a Dunáig nem lehetett menni, mert időközben a víz kissé leapadt, így le kellett vetni a cipőt és mezét láb átgázolni a darab utat” (46. old.). Gyulai Rudolf bencés tanár, a komáromi múzeum megalapítója 1890-ben azt írta egyik történelmi munkájában, hogy Kingyes és Tormás is vizenyős füzes rét volt (Komárom vármegye és város történetéhez, In: A komárom-vármegyei és Komárom városi történeti és régészeti egyesület 1890. évi jelentése, Komárom, 1890, 41. old.).

A határ vízrajzával kapcsolatos helynevek:

A hajdan vízben gazdag határt ma már csak a Bánya-tó, a Levelesi-tó, a kisebb állóvizekre utaló „kopola”, valamint néhány helynév őrzi az emberek emlékezetében, így pl. Béka-tó, Kingyesi-tó, Kis-tó, Nagy-tó, Hordó ér, Sebes ér.

Az emberek tudatában a „rít” (rét) és a „lapos” köznévként is vízjárta területet jelent. Vízzel körülvett területet jelöl a „sziget” is. Vágfüzes határának majdnem a felét kitevő Nagysziget vagy Keszegfalusi-sziget szintén azért kapta a nevét, mert vizek vették körül és határa tele volt holt-duna ágakkal és mocsaras terület volt.

A határ felszínével kapcsolatos helynevek:

A mocsaras, vízjárta határ hosszan elnyúló, széles, de alacsonyabb talajkiemelkedéseit „hát” szóval (pl.: Nagyhát, Feketehát), a nagyobb talajkiemelkedéseket pedig „domb” szóval (pl.: Sóskadomb) jelölték az itteni emberek.

Mivel a határban kevés volt a domb, ezért gyakran a „gyűr” kifejezést használták, ami kisebb talajkiemelkedést jelentett. Egészen kicsi, gyakran mesterséges halom volt a „komp”, ezt határjelnek használták. A „zsombik” szintén mesterséges halom volt: a hangyák 40-50 cm-re feltúrták a talajt és a rajta növő növényzet gyökereit és oda menekültek a talajvíz elől, de az ember is ráülhetett és munka közben pihenésképpen ehetett, beszélgethetett rajta.

A helynevek nemcsak a vízrajzi és a felszíni viszonyokat, hanem kisebb mértékben a határ növény- és állatvilágát is tükrözik.

Növényzet:

Nézzük előbb a növényvilágra vonatkozó helyneveket: Csicsókás, Kőris fák, Sóskadomb, Tormás és nem utolsósorban a község nevét adó Vágfüzes. Az idősebb emberek emlékezete szerint a határban főleg akác-, fűz-, szil- és topolyafa nőtt.

Állatvilág:

Annak ellenére, hogy az idősebb emberek elbeszéléséből tudjuk, a határ állatvilága víziszárnyasokban, halakban és apróvadakban a századforduló körüli évekig gazdag volt, ez a helynevekből már alig érzékelhető (Béka-tó, Rókaluk, Vadas).

Vágfüzes határának kedvező természeti adottságai lehetővé tették a határ korai benépesülését.

Az a tény, hogy 1968 előtt több száz évig a határban falu jellegű település nem létezett, nem jelenti azt, hogy a még korábbi évszázadokban, sőt évezredekben sem lett volna.

Megtelepedés az őskorban (i. e. 1. évezred):

Ezt a feltevést igazolja a Nagykingyesi EFSZ épülete mellett 1971-ben felszínre került és Farkas K. által Mikuláš Dušeknek, a Nyitrai Régészeti Intézet archeológusának átadott több őskori edénytöredék. Ezek az edénytöredékek a szakemberek megállapításai alapján azt igazolják, hogy Nagykingyes már az őskorban, tehát az időszámításunk előtti első évezredben lakott hely volt. (Ratimorská Piroška, a komáromi Dunamenti Múzeum régésze szóbeli közlése alapján). Sajnos további régészeti feltárásokra nem került sor Vágfüzes határában. Így

nem tudjuk, hogy az őskortól kezdve folyamatosan lakott hely volt-e, mikor, mennyi és milyen népség lakhatta a határt.

Középkori települések a határban:

A benépesülésre utaló következő adataink csak a középkori feljegyzésekből maradtak ránk. Ha ezeket a feljegyzéseket összevetjük a ma is élő helynévanyaggal, akkor általában pontosan megállapíthatjuk a középkori település helyét. Az első adatunknál azonban mégsem ilyen világos a helyzet.

Geg 1075:

Történeti adatokból tudjuk, hogy a volt Komárom vármegyében létezett egy **Geg** nevű falu. Erről az első feljegyzés 1075-ből származik, amikor „Villa Gegu”-t említenek. A továbbiakban a következő adatokban fordult elő: Geeg – 1353-ból; Geegh – 1383-ból; Gyegh – 1390-ből és Gegh – 1429-ből (Csánki Dezső: Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában. III. kötet, Budapest, 1897. 500. old.).

Csánki az idézett munkájában azt írja, hogy „I. Géza király adományából a garam-sz.-benedeki apátságé volt. Az 1353. évi oklevél szerint a Vág és a Nyitra folyók közt feküdt s Szakalos helységgel volt határos. Ennélfogva a mai gégi dűlőnek felel meg, Gutta közelében, észak felé Bálványszakállastól” (500. old.).

Azonban a helynevek gyűjtésénél Gúta és Bálványszakállas között (ami nem a Vág és a Nyitra folyó között fekszik!) Geg nevű helynévre nem akadtunk, ellenben a vágfüzesi határban Gegpart és Gecsoros alakban két ízben is előfordul. A helyi lakosság szerint a Gegpart valamikor folyószerű volt, s mellette egy Geg nevű falu volt a mai Agyagos területén, a híd utáni domborulatán. Ezek alapján feltételezhető, hogy a Geg nevű falu a fent említett helyen, a mai Vágfüzes határában lehetett. Ezt azonban csak a megjelölt helyen végzett régészeti feltárás és az előkerült leletanyag bizonyíthatja egyértelműen. Geg település a török korban pusztult el, a XVI. századtól már nem említik az oklevelek. Határa az agyagosi határba olvadhatott be.

Agyagos 1386:

A vágfüzesi határban található másik középkori település **Agyagos**. Az oklevelek 1386-ban említik először a következő alakban: „Péterfia Zeure Antal de Agyagos” (Gyulai Rudolf: Komárom vármegye és város történetéhez. In: A komárom-vármegyei és Komárom városi történeti és régészeti egylet 1890. évi jelentése. Komárom, 1890. 13. old.).

1439-ben possessio Agyagos néven említik az esztergomi káptalan birtokában (Gyulai: 13. old.; továbbá Szendrey Imre: Községeink eredete. In: Komáromi Lapok 28. évf. 1907. 24. szám 2. old.). Agyagos is a török korban pusztult el. A török pusztítások után határát Martoshoz kapcsolták és továbbra is az esztergomi káptalan tulajdonában maradt.

Keszegfalu eredetileg a Vág-Duna balpartján?

A múlt században élt tudós, Ipolyi Arnold szerint **Keszegfalu** is „talán eredetileg a Vág-Duna túlsó partján, tehát Alsó-Csallóközön kívül állott, hol régi egyháza romjai máig is láthatók volnának. Mi azonban úgy magyaráztatik, hogy a Vág-Duna új medret választván, a falu egy részét elszakítá, és most annak romjai a túlpartra estek” (Adalék Magyarország XIII. századi helyirata és földrajzához. In: Új Magyar Múzeum. Pest, 8. évf., 1858. 1. kötet, 488. old.).

A nagy monografikus, Borovszky Samu szerkesztésében megjelent Komárom vármegye (Budapest, évszám nélkül) szintén átvette Ipolyi feltételezését: „a község ma már nem ott fekszik, ahol azelőtt, mert a Vág-Duna folyton alámosta és elszakította a község területének partjait, házainak nagy részét romba döntötte, minek következtében a lakosok odébb telepedni voltak kénytelenek, úgy, hogy összeomlott régi templomának helye most a Vág tulsó partján van” (73. old.).

Sajnos a feltételezések emléke a helynévanyagban és az itt élő emberek emlékezetében nem maradt ránk, sőt az oklevelek sem támasztják alá Ipolyi feltételezését. Ipolyi olyan XIII. századi oklevélre hivatkozik, amelyben nincs kiírva Keszegfalva neve, tehát nem egyértelmű, hogy Keszegfalváról van szó, annál is inkább, mert Keszegfalva első hiteles említése csak 1482-ből való (Borovszky: Komárom megye monográfiája, 73. old.).

Geg, Agyagos és feltételesen Keszegfalva felsorolásával a vágfüzesi határban létezett középkori települések végére jutottunk. A középkor végét jelentő török uralom alatt Geg és Agyagos a többi környező faluhoz hasonlóan elpusztult, a török kiűzése után pedig nem települt ujja és a későbbi évszázadokból sincs adatunk más falu jellegű település létrejöttéről a mai vágfüzesi határban. E területen új falu csak 1968-ban alakult.

Török kori emlék a határban:

Borovszky szerkesztésében a századforduló körül megjelent Komárom vármegye monográfiája a török világban elpusztult Martost említve megjegyzi, hogy „Érsekújvár ostromakor innen, a Nyitra folyótól, futóárkot vontak az újvári vár alá, melynek nyomai még láthatók; emlékét ezenkívül az ún. Futóárok dülő tartja fenn” (95. old.).

Érsekújvár török általi ostromára 1663-ban került sor. Ennek emléke a néphagyományban Martoson, Naszvadon és Vágfüzesen is megmaradt. A vágfüzesiek szerint még ezelőtt kb. 30 éve az agyagosi és a naszvadi határban ősszel, ha felszántották a földet, egy kb. 10 méter széles csíkot – talajelszíneződést – lehetett látni egészen Ógútáig, ami olyan volt, mintha valamikor ott egy árkot ástak volna és azt visszatemették. Ezt a csíkot itt „Lénia út”-nak, vagy „Határválasztó út”-nak nevezték. Emlékezetük szerint valaha ez választotta el a martosiai magánbirtokát az esztergomi káptalan agyagosi birtokától.

A határ birtokviszonyainak alakulása 1848-ig nemesi birtok:

Vágfüzes határának birtokviszonyai 1848-ig, a jobbágyviszonyok megszűnéséig a következők voltak: nemesi, jobbágy- és egyházi birtokok.

Mivel Keszegfalu a XVII. – XVIII. században kisnemesi község volt, így a hozzátartozó birtokok – a Nagysziget is – túlnyomórészt a nemesség tulajdonában voltak. Kingyes szintén nagyrészt nemesi birtok volt.

Jobbágyföldek:

Csak Nagysziget és Kingyes kis részén voltak jobbágyföldek.

Egyházi birtok:

Agyagos és Csergő egyházi birtok volt, az esztergomi főkáptalanhoz tartozott.

A határ birtokviszonyainak alakulása 1848 után:

A jobbágyság eltörlése után a nemesi családok kezdtek felbomlani és nagy részük elköltözött Keszegfaluról. Az örökösök gyakran nem tudtak megegyezni a birtokon, ezért az eladás alá került a múlt század 80-as éveiben.

Magánbirtokok:

Mivel az egész vágbalparti rész árvíztől veszélyeztetett terület volt, ezért a földek viszonylag olcsón keltek el, így a zsidókon kívül sok környékbeli szegény ember is földhöz jutott (Részben a Vágbalparti állami népiskolai krónika 2. oldala alapján). Ugyancsak ebből a forrásból tudjuk, hogy ekkor a volt nemesi birtokok csőszei is – akiknek száma 1869-ben a vágbalparti részén kb. 10 volt – olcsón tudtak földet vásárolni (2. old.). A keszegfalusiakon kívül elsősorban Gútáról és Naszvadról jöttek ide az emberek földet vásárolni. A

jobbágyfelszabadítás után sem állt be változás az egyházi birtokoknál: Agyagos és Csergő továbbra is – 1918-ig az esztergomi főkáptalanhoz tartozott.

Gazdálkodás a természeti tájban:

A jobbágyfelszabadítás (1848) után kialakult új tulajdonviszonyok kezdetben nem hoztak jelentősebb változást az új tulajdonosok életében. A gyakori árvizek és talajvizek következtében az újonnan földhöz jutott magángazdák a falubeli lakóhelyükről nem tudták kellően megművelni és kihasználni földjeiket. Így azokon elsősorban aklokat építettek és benne télen-nyáron állatokat (elsősorban szarvasmarhát) tartottak. A túlnyomórészt mocsaras, talajvizes földterületük csak legeltetésre és kaszálásra volt alkalmas. Sarjúkaszálásra általában már nem is kerülhetett sor, csak az első kaszálású szénát, a „merő”-t tudták értékesíteni a Vág-Dunán Komárom felé.

Árvízmentesítés és belvízlevezetés a XIX. sz. végén:

Ez a természeti tájban végzett gazdálkodás azonban nem volt hosszú életű, mert a Vág-Duna szabályozása (1896) és a századforduló körüli években végzett belvízlevezetések új gazdálkodási lehetőséget nyújtottak az embereknek.

Kiköltözés a határba:

A megváltozott táj képével együtt átalakult az ember megélhetési forrása is: egyre inkább az eke alá fogott föld lett a megélhetési alapja. Ehhez azonban gyakrabban, sőt állandó jelleggel a földeken kellett szorgoskodnia a gazdának és a többi munkaerőnek. Ennek következtében a századforduló után egyre több emberben fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a faluból (Keszegfalva, Gúta, Naszvad) kiköltözzön a határba, a földjére. Az 1910-es években és az 1920-as évek elején a folyamat olyan méreteket öltött, hogy a nagyszigeti magánbirtokon 1923-ban már kb. 150 házban megközelítőleg 800 ember lakott (A Vágbalparti állami népiskolai krónika, 2. old.).

A kiköltözési folyamat menete a következő volt: kezdetben csak a férfiak maradtak kint a földeken ideiglenes szállásaikon (akol, kunyhó), hogy dologidőben ne kelljen a távolabbi faluból a rossz útviszonyok miatt naponta hosszabb ideig szekerezniük a földjeikre, majd fokozatosan az asszonyok is hosszabb időt töltöttek a határbeli földek ideiglenes szállásain, végül pedig a családok ott lakóházat is építettek. A kiköltözés gyakori oka volt az is, hogy a benti településen (a faluban) úgy elaprózódtak a telkek, hogy már több család lakott egy

udvarban. A határba való kiköltözés a fiataloknak megteremtette az önálló – a szülőktől független – gazdálkodás lehetőségét is.

A tanya:

A kiköltözött emberek nem egymás mellé, faluszerűen építették házaikat, hanem mindenki a saját földjére építkezett. Így jöttek létre a határban a szétszórtan álló állandóan lakott magános mezőgazdasági telepek, a tanyák. A tanyán lakóépület és néhány hozzá tartozó gazdasági épület állott.

A lakóház:

A lakóház építésére mindig a földterület legmagasabb részét választották. Az idősebb emberek elbeszélése szerint a házépítéshez égetett téglát használtak, de gyakran vályogtéglával vegyesen is készültek házfalak. A tetőfedőanyag cserép volt, de azért a hagyományosabb nádtető is még gyakran előfordult. A házépítéshez szükséges építőanyag egy része (vályogtéglának való föld, nád) helyben volt, más részét (fa, égetett tégl, cserép) a környező városokból (Érsekújvár, Komárom) szerezték be.

A lakóház alaprajza:

A tanyán épített ház általában háromszatú volt: konyhából, szobából és kamrából állt. A ház bejárata leggyakrabban déli irányból volt és az előszobába, a „pitvarba” nyílt. A pitvar mögött volt a szabadkéményes konyha, az itteniek szerint „szabad konyha”, ami csak egy boltívvel volt a pitvartól elválasztva. A pitvarból általában jobbra nyílt a szoba, balra pedig a kamra. Módosabb emberek kamra helyett is szobát építettek és a kamra csak azután következett, udvarról nyíló bejárattal. Ilyenkor az első szoba tisztaszobává vált, a család csak a hátsó szobában lakott.

A lakóház tüzelőberendezése:

A lakóház tüzelőberendezése a konyhában összpontosult. Innen nyílt a „búboskemence” szája, aminek teste a szobában volt. A földből, vagy újabban téglából épített, besározott, magas, fehérre meszelt kemence fűtötte a szobát, de sütés céljaira is megfelelt. A szobában a kemence mellett általában földből épített padka húzódott félkörben, amelyen ülni, sőt aludni is lehetett, míg a hátsó falhoz csatlakozó kissé szélesebb padka, a „szurdik” a gyerekek kedvenc tartózkodási és alvóhelye volt.

A konyhában a kemence szájánál elhelyezkedő agyagpadkán rakták a tüzet és rajta háromlábú cserépedényben vagy vasháromlábbon főztek. Gyakran a konyha hátsó falán is volt padka, amely elsősorban rakodóterület volt. A konyhai padka felülete lehetett egészen sima is, de gyakran volt rajta hamulyuk és katlanlyuk. A füst a nyitott kéményen át távozott felfelé a szabadba. A szabadkémény anyaga általában karóváz volt, amelynek közeit vesszővel fonták be, esetleg deszkával fedték és besározták. A füstelvezetésen kívül ez a kémény szolgált a disznóhús füstölésére és tárolására is.

Előfordult – de általában csak a házfelújítás során -, hogy a szobai kemence helyére a kisebb helyet foglaló, ún. Péterkályhát tették, a kemence testét pedig a ház mögé építették, csak a szája maradt a konyhában, a bejárattal szembeni oldalon. Ez a kemence már csak sütésre szolgált. Házfelújítás alkalmával gyakran a szabadkéményes konyhát is megszüntették. Ekkor a konyha mennyezetét deszkával lefedték és a tüzelőpadka helyére vályogból rakott takaréktűzhelyet, vagy gyakrabban már üzletben vásárolt „csikóssporheltet” állítottak. A házfelújítások pontos idejét nehéz megállapítani, ez olyan folyamat lehetett, amit a tehetősebb gazdák indítottak el, majd a szegényebb gazdák is fokozatosan követtek.

A gazdasági épületek:

A gazdasági épületek hagyományosabb elrendezési formája volt, amikor az istálló a lakóházzal szemben helyezkedett el. A vágfüzesi határban azonban az volt a gyakoribb, hogy az istállót a lakóházhoz hozzá építették, utána pedig még egy féltetős fészker állt. Ezek a gazdasági épületek jobban megőrizték a hagyományos építési technikákat. Például gyakran előfordult, hogy az istálló fala favázás sövényfal volt, sárral betapasztva. A fészker pedig tulajdonképpen négy faoszlopon álló rőzseborítású féltető volt. Mintegy a múlt emlékeként még napjainkig látható az egyik tanya melléképületén, hogy tetőváz nélkül épült; ez azt jelenti, hogy a vízszintes mennyezeti gerendákat tömör, kazal formájú, szalmából készült ún. bogárhátú tető fedi (Ruhás Gyula építette).

E hagyományos építészeti megoldások ellenére a határba kiköltözött lakosságnak a két világháború közti időszakban nagyon is haladó szelleme volt. Azt tartották, hogy a külsőségek ellenére a tanyasi ember fogékonyabb volt az újításokra.

Gazdálkodás:

Ez elsősorban az itteni emberek gazdálkodásában mutatkozott meg. Mivel az itteni lakosság a környező falvak lakosságához viszonyítva nagyobb földterülettel bírt (a 20–30

holddal rendelkező ember már kigazdának számított), így a földdel fedezve jó hitele volt, azaz hitelből minden új gépet beszerezhetett és be is szerzett a gazdaságába.

A hagyományos gazdálkodási eljárások: a kézi vetés nyakba akasztott zsákból, a gabona kaszával való levágása és marokba szedése, majd lóval való kinyomtatása vagy kicséplése nem tudtak eluralkodni az itteni emberek körében, ezek csak szükségmegoldások maradtak. A intenzív gazdálkodás következtében a föld viszonylag jól termett és gabona, kukorica, burgonya eladásra is került. Ezeket elsősorban Komáromba szállították uszályokon. A földműveléshez használt igásállatokon kívül egy-egy család általában két sertést is tartott: a kisebbiket saját fogyasztásra, a nagyobbikat pedig eladásra. Ezen kívül baromfit is tenyésztettek eladásra, ezt a „tyúkász” helyben felvásárolta.

Az itteni lakosságra is érvényes volt az a mondás, hogy „mindenük megvolt, csak a pénz volt kevés”. Ennek pedig kézenfekvő magyarázata volt, a hitelbe vásárolt gépek árának törlesztése. Így a maradék pénzt jól be kellett osztani, hogy a háztartásban szükséges bolti árukat (például gyufa, petróleum, só), valamint a ruhaneműt és a lábbelit is be tudják szerezni a családnak. A takarékoskodás pedig elsősorban a gazdasszony feladata volt. „Egy ember hat ökörrrel nem tud annyit behordani, amennyit egy asszony a kötényébe ki tud vinni” – tartják Vágfüzesen.

Táplálkozás:

A háztartásokban a táplálkozás alapját képező nyersanyag, elsősorban a tej, tojás, liszt, kukorica, gyümölcs nem volt szűkében. A nyersanyag felhasználása az évszaktól függött. Télen át tavaszig a tárolt élelem volt a döntő, tavasztól őszig pedig a friss termények, zöldségek. A nehezebb munkavégzésnél bővebb, jobb ételmezt találtak, ami elsősorban húst jelentett. A vasárnapok és az ünnepnapok az étkezés szempontjából is ünnepet jelentettek. Ekkor általában kockatésztával sűrített húslevesek és az évszaktól függően disznóhús, liba- vagy kacsahús, baromfi hús volt. A húsos káposzta is ünnepi eledel volt.

Ebéd:

A hétköznapi főétkezés étrendje a következő volt: a hétfőt általában „takarító napnak” tartották, ami azt jelentette, hogy a vasárnapról maradt ételt fogyasztották. A kedd és a csütörtök „főzelékes nap” volt, amikor is főleg káposztából, burgonyából és hüvelyesekből főzték az ebédet. Szerdán és pénteken főtt tészta volt, szombaton pedig mindig kalácsot sütöttek. Ez lehetett paprikás, tejfölös kalács vagy túrós lepény. Általában hetente kétszer túróból és tejfölből készült az ebéd.

Disznóölés:

Itt kell megemlíteni, hogy a disznóölés, amire évente egyszer, karácsony előtt került sor, eseményszámba ment a családokban. A feldolgozott és a füstöléssel tartósított disznóhús volt az alapja az évi táplálkozásnak. Füstöléssel combot, kolbászt, szalonnát és préssajtot (disznósajtot) tartósítottak. A disznóölés alkalmával véres és májas hurkát, abált vagy „kúdúskását” és természetesen húsos káposztát is főztek.

Hagyományos ételek:

A két világháború között a vágfüzesi határban lakók konyháján sok hagyományos ételt is készítettek, ilyen volt például a főtt ételek közül a darástáska, kukoricakása, kukoricaganci, daragombóc tejben, dödölle tejben, dödölle vagy más szóval peri, perka; a sülték közül a prósza (kukoricalepény). A húsvét előtti böjtben pedig csíráztatott gabonaőrleményből liszttel keverve „kóttést” sütöttek a kemencében. Ez nemcsak a gyerekek kedvenc édessége volt, hanem az egész család tavaszi vitaminszükségletének egy részét is fedezte.

Torta:

E hagyományos ételek mellett a lehetőségtől függően az új ételek befogadására is nyitottak voltak. Például a két világháború között búcsúra, lakodalomra már tortát is sütöttek.

Paprika, paradicsom:

Falvainkban a XX. században terjedő paprika, paradicsom a vágfüzesi határban lakók kertjeiben is megtalálható volt már a II. világháború előtt is. Ekkor még a paradicsom volt a közkedveltebb és elterjedtebb.

Gyümölcs:

Az itt lakók gyümölcsből sem szenvedtek hiányt. Az itteni emberek által ismert sok gyümölcselnevezés is arra enged következtetni, hogy a határ kertjeiben sok gyümölcs termett, így például alma: csóvány, batul, himper, darázsalma; körte: árpára érő, búzára érő, magrú kelt körte (de nem vadkörte), piros belű, szegfű, téli körte; szilva: besztercei, fehér duráncai, ringló. A gyümölcsöt azonban a gazdák csak ritkán adták el, inkább saját fogyasztásra használták.

Szőlő:

Az idősebb emberek emlékezete szerint a határban direkttermő fehér szőlő is volt, de a századforduló utáni filoxera-járvány következtében kipusztult.

A vágfüzesi határban élő magángazdák életmódját bemutatva megállapíthatjuk, hogy gazdaságukba viszonylag korán befogadták az akkor modernnek számító gazdasági eszközöket és ezekkel elsősorban árutermelésre törekedtek. A termelt áruk felvevőpiaca elsősorban Komárom volt, de kisebb mennyiségben Keszegfalura és Lándorra is hordták eladni a terményeiket.

A vágfüzesi határ egyházi birtokain (Agyagos, Csergő) élő és dolgozó emberek életmódja eltért a magángazdákétól.

Ezek a jegyzetek jóváhagyva a Helyi Nemzeti Bizottság tanácsán 1984 november 20.-án a 66/1984-es határozattal.

titkár

elnök

Élet az egyházi birtokon:

A jelenlegi vágfüzesi határ volt egyházi birtokain (Agyagos, Csergő) élt és dolgozott emberek életmódja eltért a magángazdákétól. Ennek egyik és legfőbb oka az volt, hogy a török korban elpusztult Agyagos település nem alakult újjá, hanem rajta az esztergomi főkáptalan majorsági gazdálkodást folytatott idegen munkaerővel. Csergőn ugyancsak idegen munkaerőt foglalkoztattak a majorságban.

Településszerkezet:

A volt esztergomi káptalani birtokokon a majorsági gazdálkodás következtében más településszerkezet alakult ki, mint a határ azon részén (Kingyes, Nagysziget), ahol elsősorban jobbágyi, majd 1848 után paraszti gazdálkodás folyt. A magángazdák a határban elszórtan elterülő saját földjükön építették fel házaikat, s ezáltal tanyás település jött létre. Ezzel szemben a volt egyházi birtokokon (Agyagos, Csergő) majorsági központok alakultak, ahol a majorság alkalmazottai számára lakóházakat épített az uradalom. E két különböző településszerkezet még jelenleg is megfigyelhető a falu határában.

A majorsági gazdálkodás emlékei a helynevekben:

A határrészek elnevezésének némelyike szintén napjainkig őrzi a volt majorsági gazdálkodás emlékét, például az agyagosi határban Kismajor. Itt az emberek emlékezete szerint sárfalú nádtetős épület állt, ami a majorságban dolgozó idénymunkások, elsősorban az aratók szálláshelye volt és ott is főztek számukra. A Gulakút határrészen (kb. 100 hold területet hívnak így az agyagosi határban, amely az 1930-as évek végéig legelő volt) pedig gémeskút és egy féleresztős tetejű faépület, „sopa“ állt, ami a majorsági birkák itató- és pihenőhelyül szolgált.

Munkaerőszükséglet:

Az agyagosi egyházi birtok állandó munkaerőszükségletét két írott forrásból és a szájhagyományból tudjuk nyomon követni 1845-től 1945-ig, ugyanis 1918 után is különleges státusszal az esztergomi főkáptalan tulajdonában maradt Agyagos és Csergő a felszabadulást követő államosításig. Egy múlt század közepéről származó írott forrás szerint 1845-ben Agyagoson 9 ház állt 90 lakossal (Fényes Elek: Magyarország ismertetése, Pest, 1845).

1901-ben a keszegfalusi egyházi krónika szerint (108. old.) 97 ember lakott Agyagoson. 1930 körül pedig az idősebb emberek visszaemlékezése szerint 40-45 család lakott Agyagoson (a családok nagyságára vonatkozóan nem tudtak egyértelmű választ adni). Az agyagosi majorságban az esztergomi főkáptalan megbízásából 1 intéző, 1 gazda, 1 magtáros gazda és 1 könyvelő biztosította a munka menetét.

A Csergőn foglalkoztatott állandó munkaerő száma történeti forrásból nem maradt ránk, csak szájhagyomány útján tudjuk, hogy 1930 körül 7 család lakott a csergői egyházi birtokon. Ezenkívül 1 intéző, 1 béresgazda és 1 munkásgazda volt itt az esztergomi főkáptalan szolgálatában, akik a major munkáját szervezték és irányították.

Cselédek:

A két egyházi birtokon állandó alkalmazásban levő embereket cselédeknek nevezték. A cselédség általában nem a környező falvak (Gúta, Keszegfalva, Martos, Naszvad) lakosságából került ki, hanem távolabbi vidékekről jöttek, mert helyben szégyelték a „cselédkenyeret“. Származásukat azonban ma már nehéz meghatározni, mert a valamikor cselédsorban dolgozott és még ma is élő emberek születési helyüknek rendszerint egy másik majorságot neveznek meg. Ez egyben azt is sejteti, hogy szüleik, nagyszüleik is cselédsorban éltek. Az Agyagoson és Csergőn dolgozó cselédek katolikus vallásúak voltak.

A cselédek a majorság szervezése és rendje szerint mindig este kapták meg a következő napi munkát. A hajdan cselédsorban élt emberek emlékezete szerint igen nagy volt a fegyelem. A cselédség ellenvetés nélkül teljesítette mindig az utasításokat. Igaz, mást nem is tehettek, mert ha kifogás merült fel valamelyik cselédember munkája ellen, akkor azt a következő évre már nem szerződtették és kereshetett új gazdát, új majorságot magának. A két világháború között a munkanélküliség miatt nehéz is volt bekerülni valamelyik majorságba, ezért jól kellett dolgozni, hogy ott maradhassanak.

A cselédek rétegei:

A cselédek között is voltak olyanok, akik többre tartották magukat a másik cselédnél. Így következett közöttük rangsorban a parádéskocsis, kocsis, kovács, bognár, kerülő, első béres, pásztor, éjjeliőr és a cselédkanász.

Parádéskocsis – munkakörébe tartozott az intéző fuvarozása, kertjének rendbentartása, tűzifa bekészítése a konyhába és az intéző csizmájának és cipőjének tisztítása.

Kocsis – a kocsisok a szállítást végezték, de ha szorult a munka, akkor a szántásnál, vetésnél és egyéb mezőgazdasági munkánál is dolgoztak.

Kerülő – viszonylag az ő munkája volt a legfüggetlenebb. Munkahelye a széles határ volt, közben még a terménybehordásnál kellett segédkeznie.

Első béres – feladata volt irányítani a többi béres munkáját. Ő járt a munkában elől. A béresek végezték a mezőgazdasági munka nagy részét. Kötelességük volt a szántástól a betakarításig minden munka, beleértve ebbe a takarmány kaszálását, összegyűjtését és összerakását is.

Cselédkanász – a cselédek disznaját őrizte.

Mind a két majorságban a béresek csoportja volt a legszámottevőbb, mert rájuk volt a legnagyobb szükség. A cselédeken kívül azok feleségei és nagyobb gyermekei is napszámosmunkát vállalva dolgoztak a majorságban.

Kommenció:

A majorságban dolgozók munkaideje egész nap tartott, napkeltétől késő estig mindig találtak számukra munkát, hogy az előre megállapított bérükért valóban megdolgozzanak. A bért kommenciónak nevezték, s ebből kifolyólag a bérért szolgáló cselédet pedig gyakran kommencióc cselédnek. A cselédek kommenciója két részből állt: egyrészt természetbeni, másrészt pénzbeni járandóságból. A kommenció kiadása negyedévenként történt, de a tüzelőt évente kétszer osztotta az intéző.

A cselédek legáltalánosabb csoportját alkotó béresek kommenciója az agyagosi idősebb emberek emlékezete szerint a következő volt: összesen 16 q gabona (búza, rozs, árpa), 10 ár burgonyaföld, 1 hold kukoricaföld, 2 anyadisznótartás (a malacaival együtt), személyenként 1,5 l tej és baromfítartás. A baromfi közül libát és pulykát nem tarthattak, mert azok kárt tettek volna a majorsági vetésben. Ezenkívül apróbb juttatásokat (pl. Só, pálinka) is kaptak, de ezek mennyiségére már nem emlékeztek. A pénzbeni járandóság nagyságát szintén nem tudták egyértelműen meghatározni az emberek (nyilván ez változó is lehetett), de emlékezetük szerint az nagyon kevés volt, mivel abból kellett a ruhát és a lábbelit is megvásárolni az egész családnak. Ezeket általában Martosról szervezték be.

Cselédlakás:

Ezenkívül az uradalom biztosította a cselédeknek a lakást. A cselédházak jellemzője volt a közös konyha, ahonnan jobbra és balra is nyílt egy-egy szoba. Egy házban több, általában 3-4 konyha és ennek megfelelően 6-8 szoba volt. A konyhát a két szoba lakói közösen használták. Mivel előfordult, hogy egy szobában négy család is lakott, ezért a közös konyhát gyakran féltucat asszony is használta. A majorságban jobb lakáskörülmények között csak az intéző lakott, akinek külön lakása volt, ez a lakás napjainkban a Gyulamajori (Ďulov Dvor) Állami Gazdaság irodájaként működik. Agyagoson a cselédházak közül átalakított formában 4 még ma is áll és az állami gazdaságon dolgozók lakásául szolgál.

Táplálkozás:

A cselédek lakáskörülményeit és szűkös munkabérüket véve megállapíthatjuk, hogy a cselédasszonyoknak sem volt irigylésre méltó sorsuk, amikor a közös konyhában a család ételmezéséről kellett gondoskodniuk. A reggelit általában a hajnali munka után 7 órakor fogyasztották, ami általában szalonna, sonka volt kenyérral. Ebédre pontosan délben jártak haza (ez alól csak a szoros nyári munka volt kivétel, amikor tarisznyában vitték ki magukkal a száraz ebédet). A laktató tésztás levesek után hétfőn, szerdán és pénteken főtt vagy sült tészta volt a második fogás is, kedden és csütörtökön főzelék vagy kása, szombaton általában kalács, a hét egyedüli húsos napja a vasárnap volt, amikor baromfi- vagy disznóhúst fogyasztottak általában pörkölt, vagy húsos káposzta formájában. A vacsora rendszerint a déli maradék volt.

Az idősebb emberek visszaemlékezése szerint bizony e szerény étrendre sem mindig futotta a kommencióból, ezért a család többi tagjának is minden munkalehetőséget meg kellett ragadni a majorságban, hogy keresetével hozzájáruljon a család ellátásához.

A cselédembereknek az volt a vágyuk, hogy elkerüljenek a majorságból, hogy saját házuk legyen, s ha napszámosként is, de ne parancsszóra kelljen kelniük, dolgozniuk. Ez persze gyakorta nem sikerült, de aki eljutott odáig, hogy otthagya a majorságot és a maga szegénységébe kerülhetett, annak bármilyen nehéz is volt a sora, többé nem ment vissza cselédnek.

Idénymunkások:

Az esztergomi főkáptalani birtokon dolgozók másik csoportját az idénymunkások, az ún. „szezonosok“ vagy gyakoribb néven „summások“ alkották. Őket a majorsági intéző szerződtette a nagyobb munkákra, mint pl. a kapálás, aratás és a szénagyűjtés. Számuk kb. 70 fő volt az egyes munkáknál. Az idősebb emberek visszaemlékezése szerint Agyagosra Aranyosmarótról (Zlaté Moravce) is jöttek férfiak és nők dolgozni, de általában a környező falvakból, elsősorban Martosról kerültek ki a majorság idénymunkásai. Az idénymunkásokat nem tartották cselédnek annak ellenére, hogy ugyanazt a munkát végezték, mint a cselédek. Talán azért, mert ők nem laktak állandóan a majorságban és ezért nem voltak annyira kiszolgáltatva a majorság vezetőségének, mint az ott lakó cselédek. A majorsághoz csak az időszaki munkájuk kötötte, ezért nem is igen érintkeztek a cselédséggel. Az idénymunkások célja az volt, hogy a nyári munkájukkal megkeressék a család egész évi gabonaszükségletét. Ezért az aratást részbe vállalták, minden 1/11-ed rész gabona volt az övéké. Az egyéb idénymunkát végzők is gabonát (búza, árpa, rozs) és pénzt kaptak fizetésül, de a két világháború között inkább már csak pénzt fizettek az idénymunkásoknak. Az emberek emlékezete szerint gabonából az idénymunkás is megkeresett 16 q-át, pénzbeli fizetség viszont változó volt, attól függően, hogy mennyi időt dolgozott. Az idénymunkások a majorságban töltött idejük alatt közös szálláson laktak és külön konyha volt felállítva számukra, ahol naponta háromszor főtt ételt kaptak. A majorságban való tartózkodásuk egész ideje alatt a munkára összpontosították figyelmüket, amivel megalapozták a téli megélhetésüket, ezért ezen túl különösebb kapcsolatuk és kötődésük nem alakult ki az esztergomi főkáptalani birtokkal.

Napszámosok:

A fenti birtokon alkalmazott munkások harmadik csoportját a napszámosok alkották. Ezek túlnyomó többsége a cselédek hozzátartozóiból (feleség, gyerekek) került ki, csak ha az elvégzendő munka több munkaerőt kívánt, akkor alkalmaztak napszámosokat a környező falvakból is, leggyakrabban Martosról. A napszám mindig a munka fajtájától függött. Azok

a napszámosok, akik nem a cselédek hozzátartozói voltak, szintén nem kötődtek a majorsághoz.

Áttekintve a mai vágfüzesi határban egykor üzemelt egyházi birtokon dolgozók életmódjának főbb vonásait, megállapíthatjuk, hogy azok a jobbágyfelszabadítástól (1848) a második világháború végéig (1945) terjedő időszakban több eltérést mutatnak a határban kialakult tanyák magángazdáinak életmódbeli sajátosságaitól. Ennek gyökere a megművelt földhöz való tulajdonviszonyban található. E különbségek fokozatos feloldására csak a felszabadulás utáni években került sor az államosítás és a szövetkezetesítés keretében.

Kultúra:

A jelenlegi vágfüzesi határban a századfordulót követő évtizedben sajátos kulturális viszonyok és kapcsolatok alakultak ki.

Iskolaügy:

Ezt elsősorban az iskolaügy alakulásán mérhetjük le. A határba történt kitelepülések következtében a több mint félszáz iskoláskorú gyermek beiskolázása nagy gonddal járt. A gyerekek egy része Keszegfalván a rokonoknál volt elhelyezve s onnan járt a keszegfalusi római katolikus iskolába, a másik része a tanyákról járt be minden nap a keszegfalusi iskolába, a harmadik része pedig iskolázás nélkül maradt.

Iskolaszervezés:

E visszás helyzet megszüntetése végett a tanyák lakói már az 1900-as évek elején sürgették Keszegfalva község vezetőségénél, hogy a tanyai diákok számára a nagyszigeti határrészben létesítsen iskolát. A község vezetősége azonban elzárkózott az iskolaépítés elől. Az iskolaépítés ügyének hosszadalmas történetét a „Vágbalparti állami népiskolai krónika“ részletesen megörökítette. Az alábbiakban a forrás alapján foglaljuk össze röviden az iskolaépítés rögzös útját. Miután a szülőknek a helybeli iskola iránti kérelme több ízben elutasításra talált Keszegfalva község vezetőségénél, Polák József vágbalparti gazda a komáromi tanfelügyelőhöz fordult segítségért, aki támogatásáról biztosította őt és kérését a vallás- és közoktatási miniszterhez továbbította. Ezután 1909. április 3.-án Keszegfalva község képviselőtestületi vezetősége határozatba foglalta, hogy Vágbalparton (Nagyszigeten) és Kaván egy-egy népiskolát szervez s az iskolák építésére szolgáló telkekre megszavazott 10 000 koronát. E határozatot Komárom vármegye törvényhatósága is jóváhagyta, de ezután

ismét esztendőök teltek el anélkül, hogy az iskolaépítéssel kapcsolatban érdemleges lépések történtek volna.

Az oktatás megindulása 1913:

Ennek a helyzetnek vetett véget 1913-ban a vallás- és közoktatási miniszter 6724/1913 számú rendelete, amely kimondta, hogy Nagyszigeten és Kaván 1913. szeptember 1-től 1-1 tanítói állással állami iskolát szervez. Mivel ekkorra még hozzá sem kezdtek az új iskola építéséhez, ezért 1913. szeptember 1-én magánházaiban – Polák János egyik átengedett szobájában – indult meg az oktatás. Az említett krónika azt is megörökítette, hogy a berendezéshez szükséges tárgyakat: 2 db. 3 méter hosszú asztalt és 4 db. padot, valamint egy fekete táblát a szülők készítették el. A tanítónő, Köpper Etel fizetéséről, lakásáról és ellátásáról szintén a szülők gondoskodtak olyan formában, hogy az iskoláskorú gyerekek arányában járultak hozzá a kiadások fedezéséhez.

Az új iskola felépítése:

Közben Polák János az építendő iskola számára négyszögölenként 1 korona árban 600 négyszögöl terjedelmű telket ajánlott fel. Ezt Keszegfalva község felvásárolta, majd 1914. február 25.-én a korábban kiírt versenytárgyalás alapján Hajagos Andor komáromi építőmestert bízták meg 35 500 korona építési átalányösszegben az iskola felépítésével. Az építkezés 1914 áprilisában indult, s még az év szeptemberében befejeződött. Az iskola hivatalos neve: Vágbalparti állami elemi népiskola lett. Az iskola szervezése körül kifejtett ügybuzgó tevékenységért az iskola krónikája Füßy László akkori bíró, Polák József községi képviselőtestületi tag és az iskola telkét felajánló Polák János nevét örökítette meg.

Az új iskola létesítésével megoldódott a nagyszigeti határrészen élő gyerekek beiskolázása. Nem kellett már nagy távolságot megtenniük az iskola és a tanya között. A gyerekek többsége az iskolához viszonyítva 2-3 kilométeres körzeten belül lakott, 4 km-nél messzebből évente átlag 6-8 gyerek járt csak iskolába.

Az új iskola pedagógusai:

Az 1914/15-ös iskolaévben már az új iskolában kezdődött meg a tanítás. Az iskola első rendes tanítója Halmos Kálmán lett. Ő 1914 szeptemberétől 1928 őszeig kisebb megszakításokkal és több ideiglenes tanító közreműködésével tanított az új iskolában. Halmost 1929 tavaszán Balogh Mihály követte (szintén több ideiglenes tanítóval), majd 1937

szeptemberében Baloghot Krúg Béla váltotta fel, akinek az utolsó működési évét a vágbalparti iskolában a krónika vezetésének hiánya végett nem sikerült tisztázni.

Az iskola működésével kapcsolatban még meg kell jegyezni, hogy az oktatás egy tanteremben osztatlan osztállyal folyt, majd 1930 szeptemberétől a tanulók nagy száma végett – majdnem 100 fő – két műszakos tanítást vezettek be (délelőtt és délután).

Az új iskola mint településalakító tényező:

Az 1914-ben felépített új iskola fontos településalakító tényező is lett, mivel így 70 év távlatából megállapíthatjuk, hogy nagyban hozzájárult a határban található tanyák egy központtá való fejlődéséhez. Az 1968-ban létrehozott község településmagja is az 1914-ben felépített iskola körül alakult ki.

A kingyesi iskola:

Századunk első évtizedeiben a jelenlegi vágfüzesi határ kingyesi részén is felmerült az iskolaszervezés kérdése. Innen több mint 20 tanuló járt távolra – Gútára – iskolába. Mivel a terület Martos községhez tartozott, azért az érintett tanulók szülei az iskolaszervezés ügyében a martosi elöljárósághoz fordultak segítségért. Kérésük meghallgatásra talált és tanterem céljára ideiglenes megoldásként Szénási Ferenc helyi lakos újonnan épült házának magtárát bérelte ki a martosi község háza. Ott az 1924/25-ös iskolaévben indult meg az oktatás Kádek József tanító vezetésével. Ekkor az iskolát kb. 20-25 gyerek látogatta. Ide jártak a csörgői egyházi birtok alkalmazottainak gyerekei is. Az oktatás összevont osztályban reggel 8 órától déli 12 óráig tartott, majd egyórás ebédidő után délután 3-4 óráig folytatódott. Írott források hiányában csak a helyi idősebb lakosság elbeszéléseiből rekonstruálható ez az iskolaalapítási folyamat, ezért pontosan nem tisztázható az sem, hogy meddig működött a Szénási házban az iskola.

Az 1930-as évek elején (1932-34-ben) a martosi elöljáróság önálló iskolaépület céljára megvásárolta Forró Miklós helyi lakos két szoba-konyhás házát, amely a ma álló iskolaépülettől kb. 50-60 méterre észak felé volt. Ezután egészen 1952-ig, az új iskola felépítéséig a volt Forró-házban folyt az oktatás. Az iskola felszabadulás előtti jelesebb pedagógusaiként a következők emlékét őrizte meg a lakosság: Kádek József, Rangel József, Szabó Mihály, Könfner Katalin és Szabó Árpád.

A kingyesi iskola tevékenységével kapcsolatban egyéb adat nem maradt ránk.

Az iskola közművelődési szerepe:

Az iskolaügy két világháború közti fejlődésének áttekintése alkalmával nem szabad megfeledkezniük az iskola oktatáson kívüli kulturális szerepéről sem. E tekintetben a tanulók iskolai könyvtárán kívül, - amelyet 1915-ben alapítottak 94 kötetrel – a tanítók által szervezett kultúrműsorok érdemelnek figyelmet. Ebben elsősorban Balogh Mihály tanító jeleskedett, aki felismerve a rossz útviszonyok miatt elszigetelt tanyai nép művelődési igényét, elsősorban népszínműveket mutatott be, valamint dalos és irodalmi esteket rendezett a tanulóknak, s gyakran a szülők közreműködésével is. E kulturális rendezvények közül többet az iskola krónikája is megemlíti, de ezek az előadások az idősebb emberek emlékezetében is élnek. Ilyen volt például 1932. március 26.-án a „Piros bugyellárás” című színdarab előadása, 1933. április 16-17.-én Gárdonyi Géza: „A bor” című színművének a bemutatása, amit Keszegfalun is előadtak. 1935. január 13.-án dalos estét rendeztek, amelyen szilveszteri szokásokat mutattak be. 1935-ben még Petőfi estét is rendeztek, amelyen Petőfi Sándor több költeményét és megzenésített versét mutatták be.

Egyéb szórakozási lehetőségek:

Az iskola pedagógusai által szervezett közművelődési műsorokon kívül nagyon kevés szórakozási lehetősége volt az itt élő embereknek. Egyrészt a tanyás településszerkezet végett a hagyományos falusi közösség itt nem tudott olyan erős kötelékeket kialakítani, ami számukra a munka mellett rendszeres szórakozási lehetőséget biztosított volna (pl.: fonó, fosztó, szüret), másrészt pedig a nehéz gazdasági feltételek között végzett földművelő tevékenység is negatívan befolyásolta a lakosság kultúra iránti igényének kielégítését.

Búcsú:

A fenti körülmények figyelembevételével megállapíthatjuk, hogy a lakosság első számú társadalmi eseménye a búcsú volt. A határ kingyesi részén nem tartottak külön búcsút a két világháború között, hanem a lakosság származását figyelembe véve a gútai búcsút vallották magukénak. A határ nagyszigeti részén az 1930-as évek közepéig a keszegfalusi búcsút tartották, majd 1937-től e tekintetben új helyi hagyomány alakult ki. Az egyik magángazda, Lebo József Ilona nevű lánya 1936-ban 11 éves korában tüdőgyulladásban elhunyt s emlékére a szülei saját földükön kápolnát építettek, amelyet 1937. szeptember 8.-án, Szűz Mária születésnapján szenteltek fel. Ezután ez a kápolna vette át a búcsú szimbólumát, s így az 1930-as évek végétől szeptember 8.-a lett az önálló nagyszigeti búcsú napja. A kirakodóvásárral színezett búcsút mindig szeptember 8.-án tartották, akkor is, ha az hétköznapra esett. Ebben változást csak a felszabadulás utáni évek hoztak, amikor a búcsú

napja állandó jelleggel a szeptember 8.-hoz legközelebbi vasárnapra került át. A kingyesi és a nagyszigeti fiatalság természetesen a környező falvak búcsúiba is eljárt.

Majális:

A búcsú mellett a majális volt a másik jelentősebb szórakozási lehetőség a lakosság számára. Minden év tavaszán, nem kötött időpontban (az időjárástól függően) a Vág-Duna partján a Szeder-féle kertben, vagy a Balkó-tanya melletti nagy réten rendeztek táncmulatságot. A zenét régebben naszvadi dudás, az 1930-as évektől pedig helyi harmonikás szolgáltatta.

A búcsú és a majális mellett még a lakodalmak nyújtottak a tanyán élő embereknek közös szórakozási lehetőséget. Kisebb közösségek (általában a fiatalság egy csoportja) az eladósorba került lányok házánál is kialakultak, ahol több leány és fiú összejött és harmonikaszó mellett szórakozott, táncolt. A naptári ünnepekhez kapcsolódó szokások közül nagyon keveset gyakoroltak. Ezekből jelentőségénél fogva a két világháború között csak a húsvéti locsolás és az újévi köszöntés emelkedik ki.

A majorságban dolgozók kulturális viszonyai:

Az esztergomi főkáptalani birtokon élő emberek kulturális viszonya hasonló volt a tanyán élőkéhez. Ami az iskolaügyet illeti, náluk is sok akadályba ütközött az iskoláskorú gyerekek taníttatása. Agyagoson nem volt iskola, így onnan a gyerekek a távoli lándori és a kavai iskolába jártak. A nagy távolság és a szorosabb kötelek végett az agyagosi majorságban dolgozók a gyermekeik által látogatott iskola kultúrrendezvényeibe sem tudtak olyan mértékben bekapcsolódni, mint a nagyszigeti határrészen élt magángazdák a Vágbalparti állami elemi népiskola kultúrrendezvényeibe. Az éjszakákba nyúló és az ünnepnapokra is kiterjedő munka végett egyébként is nagyon korlátozva volt a szórakozási lehetőségük. Ezért számukra is eseményszámba ment a búcsú, ami a keszegfalusihoz igazodott, de az agyagosi kápolna felszentelésének emlékére az 1900-as év végétől inkább Imre napkor (november 6) tartják a búcsút. A naptári ünnepek közül ők is a húsvéti locsolást és az újévi köszöntést tartották meg. Ez mellett szokás volt még náluk a májusfaállítás az eladó lányoknak és az intézőnek.

Feszty Árpád:

A mai vágfüzesi határban élt emberek szerény művelődési és szórakozási lehetőségének áttekintése után ide kívánczok egy másik kultúrkör is, amelyet Feszty Árpád festőművész

képviselt a kingyesi határrészen fekvő tanyájával. Feszty egyetemes kultúrtörténeti jelentősége arra kötelez, hogy bővebben bemutassuk őt.

Életrajza:

Az ógyallai származású Feszty Árpád (1856. december 24. – 1914. június 1.) az akadémikus festészet egyik jellegzetes képviselője. 1874-től a müncheni festőakadémián, 1880-81-ben pedig Bécsben tanult. 1880-ban a Magyar Nemzeti múzeumban található Golgota című képével hívta fel magára a figyelmet, életképei közül pedig a Bányaszerencsétlenség emelkedik ki. A budapesti Operaház előcsarnokában 9 falképet festett a hangok eredetéről. Több festő közreműködésével 1892-94 között festette népszerűvé vált körképét: A magyarok bejövetelét. Az 1800 négyzetméter nagyságú, 120 m hosszú, 15 m széles, egy darabban szőtt belga vászonra festett panoráma hosszú évekig Budapest egyik látványosságának számított, azonban 1944-45-ben a főváros ostromakor nagyon megsérült. Nagy történelmi kompozíciói közül említést érdemel a Zsolt eljegyzése és a komáromi Duna Menti Múzeumban kiállított képe A bánhidai csata.

Feszty Árpád Jókai Mór nevelt lányát, Jókai Rózát vette feleségül. Feleségével és Jókaival Budapesten, egy Bajza utcai palotában lakott, ahol a kor szelleme és művészeti életének vezetői gyakran megfordultak. Szépirodalommal is foglalkozott (In: Művészeti lexikon 2. kötet F-K. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966).

Irodalmi tevékenysége:

Szépirodalmi alkotásai közül említést érdemel „Az én parasztjaim” című műve (1897), amelyben Kingyesről is megemlékezik: „Van nekem egy csendes kis tanyám Kingyesen. Hol van, merre van ez a Kingyes? Hiába mondanám meg, úgy sem találna oda senki. Nádasok között, öntésekkel körülvett világ világ ez, ahová nem jön utánam más, csak az olyan ember, aki engem nagyon szeret. A Vág és Nyitra folyók kanyargása között terül el a csalitos vidék, melynek földjeit még nem szántja eke, nem töri borona (67. old.).

Feszty kingyesi tanyája:

Feszty Árpád unokaöccsének, az Ógyallán élő Feszty Istvánnak elbeszélése alapján a több mint 300 holdat kitevő kingyesi birtokot az ő nagyapja, Feszty Szilveszter vásárolta meg a XIX. század elején. A birtok nagy része rét, legelő és nádas volt, de volt rajta beltelek, szilvás és szántóföld is. A birtok egy részét a család később eladta, de az a 10 holdas rész, ahol a beltelek állt kis parasztházzal, Feszty Árpád öröksége lett. E nádtetős szobakonyhás, nyitott

keményes parasztházat, amelyhez egy kamra is csatlakozott, úgyszólván östermészet vette körül. Feszty Árpád a bécsi akadémia elvégzése után viszonylag gyakran tartózkodott e számára vadregényes tanyán, amelynek eredeti, festett parasztbútorait Martosról szerezte be. Művészeti pályafutására is kihatással volt e táj. Több tájképet és figurális tanulmányt készített itt, sőt a híres körkép egyes részjeleneteit – elsősorban alakjait – is itt festette. Feszty István szerint a festő terve az volt, hogy idősebb korára végérvényesen visszajön Kingyesre, ezért 1910-ben egy műtermet és egy külön bejáratú szobát is építtetett a parasztházhoz.

Feszty Árpád kingyesi tartózkodását többek között Szombathy Viktor író is megörökítette: „Ide menekült Feszty a pesti zaj elől, ám a zaj sokszor utolérte, s a művész ez ellen nem is tiltakozott különösen. Szerette a vendéget. S hogy az otthagyt zaja még szaporábban közelítse, kimustrált hajócskát (gőzhajót!) vásárolt magának a Balatonon, átemeltette a Dunára, aztán azon pöfékeltek Kingyesre a vendégek. Gárdonyi Géza, Dankó Pista, a hegedűs dalszerző, Lányi Géza, Blaháné cimbalmosa, Bródy Sándor, Bársony István, a szép vadástörténetek írója, Komáromi Kacz Endre a festőművész és mások. Meghívták tisztelettel a fejedelmet is, Jókait, a Feszty-rokont. Jókai szívesen dalolt is nekik, igen kedvelte a régi magyar nótákat. Végül ki-ki a maga eszközével örökítette meg a bohém társaságot, a mulatozást. Volt aki versbe szedte, más nótát faragott, lefestette, megrajzolta. Gárdonyi visszaemlékezést, Jókai hangulatos rajzot írt” (In: Szombathy Viktor: A kingyesi Feszty-ház. Dolgozók Lapja. (Az MSZMP Komárom megyei bizottsága és a megyei tanács lapja) XXIV. Évf. 296. sz. 1969. dec. 21. 7. old.). E neves látogatók kingyesi utazásának illusztrációjaként álljon itt a neves magyar író, Gárdonyi Géza: Kingyes című elbeszélése 1895-ből, amely egyben nagyszerűen bemutatja az 1890-es évek természetrajzi viszonyait is Komáromtól Kingyesig.

Gárdonyi Géza: Kingyes

Feszty Árpád időnkint eltűnik a fővárosból. Eltűnik egyhétre, kéthétre, olykor egy hónapra is. Ilyenkor a Bajza-utcai műtermet zöld függönyök borítják, s a két kis lompos fehér komondor bánatosan pislog ki a vasrácsozaton át a járókelőkre. Hát hova lett Feszty Árpád?

Kingyesen van.

Ez az ő tanyája. Komárom mellett fekszik. Oda jár pihenni vagy elmélkedni.

A múlt nyár vége felé összebeszéltünk Pósa Lajossal, hogy meglepjük Feszty Árpádot. Komárom mindössze két óra Budapesthez és Kingyes sem lehet a világ végén. Megkérdeztük Lányi Gézát is a népszínház kitűnő cimbalmosát, hogy nem volna-e kedve velünk jönni?

Volt kedve. Magával hozott egy rengeteg nagy czimbalmot is. Ilyen kedves gondolat csakis egy cigánytól telik ki. S hogy a kingyesi tanya teljesen meglegyen tisztelve, szmokingba öltözött, s fekete nyakkendőt hozott a vakító, fehérre vasalt ingén, szóval, olyan ruhában jött, aminőben hangversenyezni szokott. Így indultunk útnak vidáman Komáromba.

Kiszállunk ott az állomáson, ráülünk egy fiakkerre: a czimbalmot meg rátétejtük egy másik fiakkerre.

- Hova hajtsak? – kérdi a kocsis.
- Kingyesre, - feleljük azon a hangon, amelyen itt Budapesten azt szoktuk mondani, hogy a kocsis a városligetbe, vagy a szépjuhásznéhoz hajtson.
- Kingyesre? – kérdi nagyot nézve a kocsis, - hol van az kérem?
- Ej még azt se tudja? Maga tán nem komáromi ember?
- Debizony ide való vagyok.

No ha ez nem tudja, majd tudja más. Sorra jártuk a kocsikat, kérdeztük urat, parasztot, kofát, katonát, rendőrt, gyereket, öreget, zsidót, halászt, koldúst és finánczot. Mindegyik csak a fejét csóválta. Hírből sem ismerte Kingyest egyikse.

Micsoda pusztá lehet az, ha nincs a világon, - fakadt ki Lányi Géza.

A Pósa Lajos arcza elsötétült.

- Úgy látszik – dörmögte – azért jöttünk, hogy visszamenjünk.
- Még van egy remény – szóltam magam is lehangoltan – ha senki sem tud a kingyesi pusztáról, a komáromi képviselő bizonyosan tud róla, mert vagy mellette, vagy ellene szavaztak onnan.

Felkutattuk a várost és a városban Tuba Jánost. Az ugyan elbámult, mikor betoppantunk a szobájába.

- Hát titeket mi szél fűjt ide?

Aztán, hogy megmondtuk, felhúzta a szemöldekeit és olyan furcsán nézett ránk, mint azokra szoktunk nézni, akikkel szemben a Lipótmező jut az eszünkbe.

- Kingyes, Kingyes – mondotta aztán maga elé nézve és az állára téve mutató ujját – van ilyen pusztá, én is voltam ott, csak hogy oda nem lehet elmenni.
- Már miért ne lehetne, ha te voltál ott – dörrent föl Pósa Lajos.
- Azért, mert oda nem tudja már az utat, csak Feszty Árpád.
- Nohát mi pedig elmegyünk.

Tuba János körülvakargatta ekkor a rövidre nyírott gömbölyű fejét és némi levegőbe való nézések után egy öreg udvarosért küldött el.

- Az – úgymond – az egyetlen ember, aki tudja az utat, az is csak azért, mert a fia ott van az Árpád tanyáján, mindenek.
- Vissza mentem a cimbalomverőkéért, - jegyezte meg búsan Lányi Géza – nem fogják megtalálni az öreget.

És úgy történt. Az öreg vissza költözött a városból a pusztára. Mint később megtudtuk: azért, mert a városi emberek mindig beszélnek és ezt a csöndességhez szokott öreg nem állhatta.

Így már majdnem visszafordultunk, mikor a Lányi Géza cimbalomverőinek élő czáfolatául megjelenik egy zsiros kalapú vörös orrú és kenderszakállú fiakkeros és azt mondja, hogy ő tudja az utat.

- Lehetetlen, - mondja Tuba János.
- Már mért volna lehetetlen, - jegyzi meg Pósa, - az út azért út, mert járnak rajta.

Tuba mindazonáltal nem bízott a fiakkerosban. (Noha kormánypárti képviselő, akinek elve a bizalom.) Magyarázta a kocsisnak az utat alaposan. Emlékszem, hogy tömérdek sok jobbra és balra, le meg föl volt a beszédében. Ezenkívül említett neki két pusztát is: Kavát, meg Agyagost. A kocsis mindezekre komoly igeneget mondott és rábólingatott a fejével.

A cimbalomnak egy kétkerekű talyigát fogadunk, magunk pedig az ócska és rozoga fiakkerbe ülve, délután öt órakor útnak indultunk.

A számításunk szerint hat és fél órára oda kell érkeznünk. Vidámak voltunk. A két kocsist megtöltük szivarral. Arról beszélgettünk, hogy mekkorát fog nézni Feszty Árpád, ha meglát bennünket. Az ő tanyáján még pesti ember nem hagyott nyomot. Ő maga emlegette, hogy a vadon hely. Fát ott nem nyesnek, nádat ott nem vágják. Csönd van. Festőnek való őstenyészet. A földgolyónak ez az egy pontja a legkedvesebb és a legszebb neki. Itt pihen meg a lelke és itt alkot a fantáziája.

Fél óra múlva elértük az első tanyát.

Az udvaron egy menyecske állott. Magot szórt a tyúkjainak.

- Micsoda pusztá ez? – kérdeztük a kocsit megállítva.
- Kava,
- Helyes uton vagyunk, - mondtuk örömmel. Hát jól megyünk-e Kingyesre galambom?
- Kingyesre? Sohasem hallottam én annak hírét.
- Tán nem idevaló maga?
- Dehogyan nem lelkem, felelte az asszony, - itt születtem én, itt is halok meg.

Azzal tovább szórta az ocsut a tyúkjainak.

Ez egy kissé lehangolt bennünket. Különféle tekervényes utakon és töltéseken haladtunk által. Sehol egy ember, sehol egy ház, sehol egy szembejövő kocsi. Csak nedves smaragdzöld legelők és vörhenyes nádasok, mozdulatlan nyárfák és fehérló füzesek. A nap lealkonyodik. A vöröslő égen vadludak repülnek által. Lányi azokat nézi.

- Talán a vacsorát nézed Géza?
- Dehogyan azt. A ludak mind keresztbe repülnek előttünk. Rosz jel.

No amott fehérlik már az esti szürkületben a másik tanya. Az ott Agyagos. Így mondta Tuba is, hogy előbb Kavát érjük, aztán Agyagost, ami már szomszédja Kingyesnek. No de ideje is már, hogy vacsorához jussunk. Öt perc múlva, hogy bámul ránk Feszty Árpád! Az út mellett egy ember üldögélt. Valami karót farag.

- Micsoda tanya ez atyafi?
- Kava kéremalásan.

Kava? Már hogy volna ez Kava?

- Debizony Kava. Én csak tudom talán.
- Tyú az irgalmát, hiszen itt már voltunk egyszer.
- Persze hogy voltak az urak hát hova indultak?
 - Kingyesre.

A fejét rázta. Nem hallott róla.

- Kocsis! – szólott ekkor Pósa a felháborodásnak és keserűségnek legmélyebb skáláján, - maga nem tudja az utat!
- De most már tudom – mondja a kocsis – a keresztútnál tévedtem meg.

Egy darabig tanakodtunk, hogy bízhatunk-e a kocsisban. Én bíztam benne. Pósa nem bízott. Lányi bízott a kocsisban, de nem bízott a szerencséjében. Van is abban valami, hogy ha az ember a kapuból megy vissza a cimbalomverőkért.

- Csak a másik pusztát elérjük – szól reménykedve Pósa – ott majd Árpádhoz igazítanak bennünket. A szomszédban csak tudnak tán Kingyesről.

Útközben aztán beesteledett. Szerencsére holdvilág volt és az mutatta a sűrű nádasok között vezető keskeny utat. De sehol egy élő lény. Csak mély sötét árnyékok! Itt-ott egy borzas kísértet gyanánt fölmeredő fekete fűzfa. Ilyen lehetett az ország a tatárjárás után.

Balladai hangulatban ültünk a kocsin, mikor egyszer valami szárazabb földhányásra érkeztünk és Lányi fölkiáltott:

- Dülünk!

Mikor már az ünköt mondta, mindhárman benne voltunk az árokban. A kocsis az nem volt benne, az tulrepült rajt, s tán most is repülne, ha egy nagy nyárfa derekában meg nem kapaszkodik.

- Élsz-e Lajos? – kérdeztem Pósat, aki az esésben lavinaként gördült át fölöttem.
- Élek – felelte mély, komor hangon – hát Lányi?
- Oda van a szép fehér ingem – felelte Lányi az árok fenekén – összegyűrődött.

Azzal kimásztunk.

- Hallja maga! – szólt ekkor Pósa galléron ragadva a kocsist, - vallja meg, hogy sohasem járt erre!

De bizony Isten jártam – felelte a kocsis, - csakhogy kéremalásan annak tíz esztendeje.

- Tudtam én azt előre, - szólt felsóhajtva a czimbalmosunk, - az éjjel pappal is álmodtam.
- Én meg farkasokkal, - szólt Pósa Lajos.

A farkas szóra Lányi a sötét nádasra nézett és összeborzongott.

Fölsegítettük a kocsit az árokból, és áldottuk az alispánt, szolgabíró, az egész vármegyét, hogy ilyen utat csináltattak a Feszty árpád tanyájához.

- Gyerünk vissza, - szólott Lányi. Isten tudja mi lesz czimbalommal itt a nádasok között.
- Kéremalásan, - mondotta a kocsis, - negyedóra mulva ott kell lennünk az Agyagosi pusztán.
- Biztosan tudja? – kérdezte Pósa.
- Biztosan, - felelte a kocsis.

Azonban félóra is eltelt anélkül, hogy mi a nádak fölött lebegő holdvilágon kívül egyéb világosságot láttunk volna. No meg a szivarjaink vége piroslott a sötétben.

Az est mindig mélyebb és árnyékosabb. A nádak mindig magasabbak. Olykor olykor egy fahídon dobbanik meg a lovak lába. Azután ismét a puha keskeny töltésúton megyünk. A két kocszi zörgés nélkül halad a fekete úton. Se előre, se hátra nem látunk mást, mint a rejtelmes sűrűségű nádas, és itt-ott egy-egy kis megcsillanó vizet.

- Milyen mély lehet ez a víz? – kérdezi Lányi Géza.

Senki sem felel rá. Az útra olykor borzalmas susogással hajlong fel a nád. Mintha láthatatlan rémek hajtanák. Most nem növény a nád és nem fa a fűzfa, hanem csodás alakzatú mesebeli élőlények, amikben sötét titkú értelem és kísérteti akarat van.

Egyszer csak egy kis rozoga fahídon megreccsen alattunk a kocsis és mi eszméletrobbantó recsegés ropogás között az egész világot érezzük szakadni alattunk.

No most végünk van.

A rozzant vén híd beroskadt a kerekek alatt.

Az egész híd-e, vagy csak egy része? Vagy a kocsi törött össze? Az első pillanatban nem tudjuk.

Sietünk kimászni a földre. A kocsis pedig a fejét vakarva nézi a lesüllyedt farú kocsiját.

- Ember! – kiáltja elkeseredett haraggal Pósa Lajos, galléron kapva kocsist, - vallja meg, hogy maga nem tudja az utat!
- Persze, hogy nem tudom, - fakad ki kétségbeesetten a kocsis.
- Hát akkor hogy mert elindulni velünk!
- Azt gondoltam, hogy a képviselő urunk tudja.

No szépen vagyunk. Éjjel, egy emberlaktalan vad sötét nádasnak rengetegében megrekedve, oldalt mély vizek és kísértetsóhajtozást hallató mérhetetlen nádasok.

Viasz-gyújtókkal megvizsgáltuk a kocsit, hogy érdemes-e kiemelni ha lehet.

Sok törés volt rajta. A sárfogó az egyik oldalon forgáccsá zúzódott, de a keréknek, meg a tengelynek talán nem esett baja.

Azzal a két kocsis, még mi hárman neki állottunk és kiemeltük a fiakkert az útra.

- Hálistennek mehetünk – mondja Lányi – de hová?
- Valahova majd csak kilyukadunk – felelte a kocsis.

Azzal elindultunk újra az óriási nád két mozgó fala között, az ismeretlen mocsárvíznek keskeny, hangnyelő puha útján a végtelennek látszó sötét nem-tudomságba. Ez a Dante útja egyik pokolból a másikba.

No aztán itt kezdett rám irányulni az áldás. Pósa keserves szemrehányást tett nekem a meggondolatlan ötletemért, hogy így vaktában fölkeressünk egy olyan tanyát, amit komáromiak nem ismernek. Lányi pedig felsóhajtott:

- Istenem, istenem, hát ezért tanultam én a szép czimbalom – művészetet, ezért szenvedtem és éltem negyvenegy esztendeig, hogy egy vad pocsolya legyen a temetőm.
- Hát a gyermekköltészet kutya? – szól Pósa is – ez aztán méltó befejezése lesz az én költői pályámnak.
- És épen most – folytatta Lányi – mikor minden adósságomat kifizettem. De megálmodtam én ezt, megálmodtam!

Aztán arról beszélgettünk, hogy a Kingyestanya tán nem létezik. Már hogy is lakhatna valaki ilyen vad nádasok között. Meglehet, hogy Feszty Árpád sem létezik a világon.

A hold már akkor csaknem a fejünk fölött úszó felhők között járt. Szemtelenül nevelte a tótfejű, hogy micsoda aggodalmak között kocsikázunk. Vajjon hol állunk meg? Meglehet

hogy ez az út belevezet a mocsárba. Soha még két író meg egy czimbalmos így nem végződött a világon.

Végre egyszer kutyaugatás hangzik a sötétben.

Micsoda üresség a Patti vagy a Ney Dávid éneke a pillanatban a kutyaugatáshoz képest.

A sötétből ember jön elő.

- Hol vagyunk?
- Agyagoson.
- No hála Istennek!
- Hova mennek az urak?
- Kingyesre.
- Kingyesre?
- Csak ismeri tán?
- Nem én uram.
- Hiszen szomszédság.
- Soha nem hallottam hírét.
- A Feszty Árpád úr tanyája.
- Az Árpád úré? Azt már tudom hol van.

Egy ilyen hangra szabadulhatnak föl az elkárhozottak a purgatóriumból.

- No ha tudja, hát menjen a lovak előtt. Megfizetjük.

Így jutottunk el aztán a Feszty Árpád útjára. Meg is jött a kedvünk, nótáztunk. A Feszty Árpád ablaka világított. Még ébren van.

És a két kocsi begördült a kis náddal fődött tanyaház udvarára.

Feszty Árpád csakugyan otthon volt. Az ágyba olvasgatva hallgatta a nótát.

- Vajjon kik járnak erre? – tűnődött magában, - bizonyosan betyárok.

És mikor a mi kocsink bejárt a tanyára Feszty Árpád ott állt már az ajtóban és a kezében két rengeteg nagy rozsdás pisztolyt lógatott.

No aztán, hogy micsoda regényes hely az a Kingyes, és hogy mit csináltunk mi ott három napig, azt nem mondom el. Kingyes maradjon fölfedezetlen és ismeretlen rejteke Feszty Árpádnak. Az ott időzésük történetét pedig őrizze meg szintén kedves közös emlékek gyanánt az a közösen csinált vers a mestergerendán, amely így kezdődik:

1894. szept. 12. 13. 14.

Itt mulatott három ember, azaz négy.

és így végződik:

Ilyet nem látott a Kárpát!

Isten veled Feszty Árpád!

(In: Gárdonyi Géza: Tükörképeim című elbeszéléskötet, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1965. 431-439. Old. Megjegyzés: ezt az elbeszélést, tekintettel a helyi vonatkozására a Komáromi Lapok című újság 1895 május 14-i száma is közölte.)

Feszty Árpád vendégei kingyesi tartózkodásuk emlékére a parasztház mestergerendájába rövid verseket is róttak.

Közülük néhány:

(Az alábbi a Gárdonyi elbeszélésben közölt vers teljes szövege.)

1894. szept. 12. 13. 14.

Itt mulatott három ember, azaz négy

Lányi Géza czimbalmozott

Gárdonyi meg ugrándozott

Vidám volt a nádas határ

Pósa dalolt, mint a madár.

Ilyet nem látott a Kárpát!

Isten veled Feszty Árpád!

1894. szeptember hó 15 és 16.

Itt mulatott három ember meg egy pap

Csepy Dani, Reznyák Berci és Tuba

Vígság után merültenek nagy búba

Szíves lévén a kínálat

Oly nagyokat ők ivának

S hogy elfogyott a boruk

Így lőn szomorú soruk.

Söröd sincs, bár sok az árpád,

Isten veled Feszty Árpád.

Másodszor is itten voltam

Örömömben majd meg haltam

A tanyádnak egy hibája

Nappal sincsen éjszakája.

1895. május 12.

Göre Gábor (Gárdonyi írói álnéve)

Amíg élek, ide visszavágyom.

1895. május 13.

Bársony István

A levelesi tóba, kacsza jár hébe-hóba

Rémséges a szunyog benne

Isten verte, ki odament.

1910. VIII. 18.

E becses irodalomtörténeti mestergerenda a kingyesi Feszty-tanya elbontása után 1979-ben a Duna Menti Múzeum gyűjteményébe került.

Áttekintve Vágfüzes határának és lakosságának több évszázados múltját és történelmét, amelyet részben az írott források, részben a szójhagyomány megőrzött, külön kiemelten kell szólnunk a századunk első felében lezajlott politikai eseményekről: az első világháborúról, az 1918-ban alakult burzsoá Csehszlovák Köztársaságról és a kommunista párt megalakításáról. E három történelmi esemény sokban érintette Vágfüzes hajdani lakosságát is. A kommunista párt megalakulásának hatása pedig a második világháborún keresztül elvezet a község jelen történelméig.

Az első világháború:

A XX. század elejének legmeggrázóbb történelmi eseménye a Ferenc Ferdinánd trónörökös elleni sarajevói merénylet ürügyén indított első világháború volt, amely 1914 és 1918 között folyt. A Szerbia ellen háborúba lépő Ausztria-Magyarországon 1914 júliusának végétől megkezdődött a mozgósítás, amely rövidesen érintette az akkor Magyarországhoz tartozó vidékünket, a mai Vágfüzest is. Arról, hogy innen hány ember vett részt az első világháborúban, nincsenek statisztikai adataink, sőt azok közül a férfiak közül, akik megélték e háború borzalmait sem él már senki. Csupán az első világháborút megjárt katonák gyermekei őriznek néhány epizódot az édesapjuk háborús élményéből és megpróbáltatásából: az olaszországi és az oroszországi hadszínterekről. Ezek közül különösen meggrázóak az

olaszországi Piave folyónál lezajlott nagy csaták, amelyekben idevalósi emberek is részt vettek, sőt volt olyan is, aki ott lelte halálát /pl.: id. Nagy Kálmán, Szarka Erazmus/.

A Csehszlovák Köztársaság 1918-1938:

Az első világháborúban harcolt katonák már az Osztrák-Magyar Monarchia romjain 1918 őszén újjászülető burzsoá Csehszlovák Köztársaságba tértek vissza. Itthon sokuknak a megélhetése nem volt biztosítva, ezért leggyakrabban szolgálni mentek a nagyobb gazdákhoz, vagy esetenként elmentek inasnak, hogy szakmát tanuljanak. Azonban a különböző szakmákat kitanult fiatal emberek sem tudtak szakmunkát találni.

A kommunista eszmék terjedése:

A háborúból visszatért szegényebb fiatalság többsége a háborúban szerzett tapasztalatok és az itthoni nehéz gazdasági helyzet következtében érzékenyebb volt az új eszmék befogadására is, amelyek közül ebben az időben a nagy októberi szocialista forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság hatására a kommunizmus eszméje volt a legerősebb. Arról nincs adatunk, hogy a mai vágfüzesi határból részt vett volna valaki a Magyar Tanácsköztársaságért folytatott harcokban, de a környező falvak többségében voltak olyan emberek, akik az első világháború befejezése után vöröskatonaként harcoltak a Tanácsköztársaságért. Bár a Tanácsköztársaságot leverték, a vöröskatonák hazatérésük után is tovább terjesztették a kommunista eszméket. Ennek alátámasztására jó példa Kiss Aladár /sz. 1905/ helyi lakos elbeszélése, miszerint ő a kommunista eszméssel először ímelyi inasévei alatt – 1919-1923 között ismerkedett meg mesterétől, aki önkéntes vöröskatonaként harcolt a Tanácsköztársaságért és a kommunista pártnak is megalakulásától kezdve tagja lett. Tőle sokat hallott Kiss Aladár a kommunista mozgalomról és ímelyen besegített neki a pártmunkába is.

A helyi kommunista mozgalom:

A kommunista eszméssel rokonszenvezők táborát növelték a határban lakó szegényebb mesteremberek és a földnélküliek is, akik egyrészt az erős kommunista mozgalommal rendelkező Gútán, másrészt Keszegfalván ismerkedtek meg e haladó eszméssel. A két világháború között a mai vágfüzesi határ egyik részén sem alakult önálló kommunista alapszervezet, mivel maga a terület sem volt közigazgatásilag önálló, de a ma is élő idősebb kommunisták visszaemlékezése szerint már laktak itt olyan kommunista párttagok, akik a

gútai illetve a keszegfalusi alapszervezetbe tartoztak és itt ún. pártsejtet alkottak az 1920-1930-as években.

A vágfüzesi határ veterán kommunistái:

A veterán kommunisták nevét Nagy Kálmán, Nagy Mihály és Škulec László helyi ill. komáromi lakosok – kommunisták – visszaemlékezései alapján sikerült rögzíteni:

Á r g y u s i Géza

H á z i Ferenc

N a g y László

O l l é Erazmus

P e t r o v i c s Elek

S z i l v a András

S z i l v a József

T ó t h Vilmos

Á r g y u s i Géza napszámos volt, csak a két világháború között élt itt, utána visszaköltözött Gútára.

H á z i Ferenc ács- és kőművesmunkát végző iparosember volt, a második világháború alatt beköltözött Komáromba.

N a g y László gátőr volt a Vágbalparti Árvízmentesítő Társulatnál és kevés bérelt földön gazdálkodott.

O l l é Erazmus munkásember – summásgazda volt, az idénymunkásokkal járt nyáron aratni a nagybirtokokra.

P e t r o v i c s Elek cipész volt, ezenkívül pár hold árendás földön gazdálkodott.

S z i l v i a András napszámos és cselédember volt.

S z i l v a József, András testvére szintén napszámos és cseléd volt. Az első világháborúban orosz fogságba került, ahol az orosz nyelven kívül a kommunista eszméket is elsajátította. A burzsoá Csehszlovák Köztársaság idején visszatelepült Keszegfalura, ahol 1945-ben a felszabadító szovjet hadsereget orosz nyelven fogadta és mint első komisszár bekapcsolódott a falu közigazgatásának újjászervezésébe is.

Tóth Vilmos kovács volt és kevés árendás földön gazdálkodott. A második világháború után Magyarországra települt.

A kommunisták tevékenysége:

A vágfüzesi határ veterán kommunistái tevékenységének részletezését adatok hiányában nem tudjuk megtenni, csupán a mai idősebb párttagok elmondása alapján rekonstruálható tevékenységük jellege és lényege. Annak ellenére, hogy a burzsoá Csehszlovák Köztársaság idején a kommunista párt más pártokhoz hasonlóan nyíltan tevékenykedhetett, az itteni kommunisták munkája leggyakrabban titokban maradt. Nagy súlyt helyeztek az önképzésre, az aktuális kül- és belpolitikai kérdések megbeszélésére, megvitatására, amelyre Petrovics Elek lakásán került sor. Ez mellett azért néhány jelesebb alkalom akadt, amikor pártállásukat nyíltan is kifejtették. Különösen emlékezetesek maradtak a május elsejei felvonulások Gútán és Komáromban, valamint a kommunista párt nagy egyéniségeinek – Steiner Gábornak és Mező Istvánnak – a szónoklatai a különböző gyűléseken. Ekkor demonstrációképpen piros szalagokkal befönték a kerékpárjaik kerekét és úgy mentek a gyűlésekre, felvonulásokra, tüntetésekre.

Vass Gyula visszaemlékezése szerint Gútán a templom előtt jöttek össze a kommunisták, földosztást követeltek és agitáltak a pártba. Ezeken az összejöveteleken több kingyesi szegény ember is részt szokott venni. Ezenkívül tevékenységük lényeges részét alkotta az ideológiai meggyőző munka: sztrájkra buzdították a szegény embereket, hogy munkaerejüket ne adják el olcsón a nagygazdáknak és a nagybirtokosoknak.

A szakszervezeti mozgalom:

A burzsoá Csehszlovák Köztársaság idején a kommunista mozgalom mellett jelentős szerepe volt a szakszervezeti mozgalomnak is. Az 1930-as évek elején a mai vágfüzesi határ keszegfalusi-szigeti részén is megalakult a Földmunkás Szakszervezet, amelynek kb. 20 tagja volt. A szakszervezeti tagok sorában ott voltak a veterán kommunisták, valamint más földnélküli helyi lakosok is. A szakszervezetbe tömörült munkások kiharcolták, hogy bizonyos időszakos munkák kiosztásánál előnyben részesüljenek a szervezetlen munkásokkal szemben.

Így például Nagy Mihály helyi lakos visszaemlékezése szerint az 1930-as években elérték, hogy az agyagosi egyházi birtokon csak szervezeti munkásokat alkalmazzanak idénymunkára. Egyébként Kamocsai Imre visszaemlékezése szerint a két világháború között az agyagosi egyházi birtokon nem szervezkedhettek politikailag, így ott ezekben az években sem szakszervezet, sem kommunista párt nem alakulhatott az állandó munkaviszonyban levő alkalmazottak körében.

Az 1938-as államfordulat hatása a baloldali mozgalmakra:

Az 1938 novemberében bekövetkezett államfordulat után a magyar hatóságok bizalmatlanok voltak a volt Csehszlovák Köztársaság területén élt magyar emberekkel, és mindennemű baloldali politikai tevékenységet betiltottak. Így a kommunista párt tagjainak is illegálisba kellett vonulniuk, a meglévő szakszervezeteket pedig feloszlatták.

A második világháború:

1938 novemberétől még a saját megélhetésük biztosítását szem előtt tartó helyi lakosság előtt is gyorsan peregtek a történelmi események. 1939 szeptemberében kitört a második világháború, majd 1941 nyarán Magyarország is hadbalépett a náci Németország oldalán. A háborús készülődést és a háborúba való belépést először azok a katonák érezték meg, akik ezekben az években tényleges katonai szolgálatukat teljesítették és annak letelte után sem jöhettek haza, hanem a frontokra irányították őket. Rövidesen azonban a mai vágfüzesi határ akkori fiatal férfilakossága is sorban kapta az ún. sasos behívókat, aminek értelmében be kellett vonulniuk. Néhány nagygazda, vagy annak fiatal férfi gyereke kieszközölt ugyan felmentést, de az egészséges férfilakosság többségének mennie kellett a háborúba. Végül behívták azokat a fiatalembereket is, akiknek családjából már 2-3 férfi is a háborúban volt.

A második világháború áldozatai:

Nem maradt kimutatás arról, hogy a határból hányan vettek részt a második világháborúban, de egyes feltételezések szerint számuk elérhette a százat. Legtöbbjüket a komáromi 2. gyalogezredhez osztották be, de néhányan más alosztálynál is szolgáltak.

A II. világháború iszonyatos poklában hősi halált halt volt szigeti lakosok névsora:

Név:	Szül.:	Foglalkozás:
Házi Imre	1920	Munkás
Házi Ferenc	1920	-----
Jobbágy János	1912	Gazdálkodó
Jobbágy Gyula ifj.	1916	-----
Habardik Béla	1920	Munkás
Komjáthy Ferenc	1916	-----
Kürthy Géza ifj.	1920	-----
Kláris Lajos	1920	-----
Markovics Lajos	1918	-----
Pataki Jenő ifj.	1920	-----
Szedér János	1922	-----

Szekelay József	1907	-----
Takács Gáspár	1911	Műbútorasztalos, zenész
Vajda Erazmus	1913	-----
Viplak Ferenc ifj.	1916	Kisgazda
Zsadány József	1913	Munkás
Füssi Sándor	1916	-----

A fent felsorolt személyek részben eltűntek, részben az éh és fagyhalál végzett velük, vagy a nagy Doni visszavonulásánál a német tankok és nehézárművek taposták össze őket.

A névsort összeállította Nagy Mihály /1986 december/.

Legtöbben kényszerből a doni áttörésnél áldozták életüket a náci német eszméért. Emlékként és figyelmeztetésként álljon itt egy szemtanú – egy második világháborút megjárt helyi lakos visszaemlékezése.

Élet a hátorszáiban:

A háború azonban nemcsak a fronton harcolókat súlytotta, hanem az itthon maradt hozzátartozókat is. A hiányzó férfikéz, a munkaerő a lakosság megélhetését is befolyásolta. Szükség volt olyan tevékenységek felújítására is, amelyeket a kor fejlődése egyébként már túlhaladott. Például vászonhiány végett újra felelevenítették a hagyományos kendermunkát, és az abból nyert fonalból vásznat szőttek, vagy szövettek Naszvadon, hogy a vászonszükségletüket biztosítsák.

Az ellenállási mozgalom kibontakozása:

E kényszergazdálkodás mellett az itthon maradt férfiak körében megindult a kommunista szervezkedés és az ellenfélállási mozgalom. Már a háború alatt Petrovics Elek házában két hetenként szombat vagy vasárnap este összejöveteleket tartottak, ahol megvitatták a politikai és a hadi események alakulását. Tájékozódásukat segítette az is, hogy Petrovics Eleknek detektoros rádiója volt. Összejöveteleikre rövidesen annyian jöttek, hogy a hely kicsinek bizonyult. Ezután kibérelték Horváth Gyula idős helyi lakos kis szobáját, majd Bartalos Albert pártonkívüli adott helyet összejöveteleik céljára. Munkájukat Puzsér Lajos komáromi megbízott irányította, aki a háború alatt családotól bujkált itt. Tevékenységét két kiküldött – Patkó Béla és Miklós Imre – segítette. Az volt a feladatuk, hogy ellenálló csoportot hozzanak létre és hátbatámadják a Garam folyónál tartózkodó német csapatokat. Rövidesen azonban Komáromból olyan utasítást kaptak, hogy nem kell ellenállást szervezni, mert a visszavonuló

németek polgári lakosságon állnak bosszút. Ezután tevékenységük passzív ellenállás formájában folytatódott: zsidókat és katonaszökevényeket rejtegettek.

A nyilasok hatalomra kerülése:

Közben 1944 tavaszától kb. 35-40 fős Hitler-jugend csapat érkezett a határba, akik a Füssy Anna-féle hosszú parasztházban szállásoltak. Ez jelentette a határ német megszállását. 1944 októberének közepétől, a nyilas hatalomátvételtől kezdve az általános mozgósítás keretében minden 14 és 60 év közötti férfit munka- vagy fegyveres szolgálatba akartak kényszeríteni. Ennek következtében egyre gyakoribbak lettek a nyilas ellenőrzések. Erre Vass Gyula /1909.12./ kingyesi lakos így emlékszik vissza:

Visszaemlékezés a munkaszolgálatra:

1931-ben rendes sorköteles katonaként másfél éves kiképzésen vettem részt Jozefovban, a mai Jaromeřben a Csehszlovák hadseregben. A tüzéreknél voltam. A katonaság után visszajöttem ide és tovább dolgoztam, elmentem szolgálni. 1938-ban a legfiatalabb testvérem tényleges katona volt a szlovák hadseregben, aztán amikor 1938 végén újból magyarok lettünk, akkor onnan elküldték haza a magyarokat. Itt a magyarok meg behívták őt katonának, mert sorköteles volt. Aztán az ott is maradt, nem jött vissza a háborúig. Én 1942-ben kaptam meg a sasos behívómat, de akkorra már még egy testvérem a fronton volt. Amikor megkaptam a behívómat, akkor bejött velem apám a komáromi katonai parancsnokságra és hozott magával a községházáról igazolást, hogy már két fia a fronton van. De én már be is öltöztem, fegyvert, zsoldot, mindent megkaptam. Volt egy törzsőrmester Komáromban, az intézte ott a behívottakat, az azt mondta az apámnak, hogy muszáj menni. Már rakodtunk a kocsikra, hogy megyünk ki az állomásra, amikor a törzsőrmester egy papírt elővett, és azt mondta a tényleges katonáknak:

- Gyerekek! – mert akkor úgy volt, hogy aki jelentkezett önként frontra és egy évet ott letöltött, akkor hazaengedték, és nem bolygatták többet, leszereltették.
- Gyerekek! Azt mondja – ki akar kimenni önként a frontra?
- Én is törzsőrmester úr! Én is! Én is!
- Gyertek ide hamar!

Hát valami négyen jelentkeztek, de azok nagygazdák voltak. Aztán amint odajönnek a gyerekek, a törzsőrmester nézi a cédulát, elkiálltja magát:

- Vass!
- Parancs!
- Jöjjön ide gyorsan!

Odamegyek, odaállított egy fiatal emberhez, aki jelentkezett a frontra. Azt mondja:

- Azonnal vesse le a ruháját, aztán adja ennek! Ebbe meg öltözzön föl, aztán mikor vége lesz a bevagonírozásnak, akkor jöjjön be, odaadom a civilt, aztán mehet haza.

Aztán annyi idő nem volt, hogy a gyerektől megkérdeztem volna, hogy mi a neve, csak volt nálam olyan 500 Pengő, mert akkor még Pengő volt, azt odaadtam neki, meg a zsoldot, meg az enivalót, mindent odaadtam neki, legyen véle boldog. Meg sok szerencsét kívántam neki.

Aztán én helyettem ő ment ki. De aztán, hogy mi lett vele, nem tudom.

Én aztán hazajöttem. Ez 1942 tavaszán lehetett.

No, persze gondoltam, hogy holnap aztán megint itt lesz a behívó, mert volt olyan, akit visszaengedtek, aztán két nap múlva megint ott volt a sasos behívó, mert nem kaptunk semmi felmentő papírt, csak hazaküldtek.

Aztán én arra gyanítok, hogy én ott el voltam könyvelve, az a fiatalember meg énnekem a nevemben ment ki. Azért mindig félttem, hogy jön a postás, hozza a behívót, de nem jött.

A nyilasok hatalomrajutása után aztán bujdosni kellett itt a határban, mert még az öreg embereket is elhajtották. Azoknak olyan hatalmuk volt, hogy ha akarták elengedték az embert, ha nem, akkor elvihették, vagy ott helyben lelőtték. Láttam ilyet nem is egyet. Ezek Martosról jöttek.

Egyszer aztán körbefogták az egész Kingyest a nyilasok. Nekem az volt a szerencsém, hogy az öcskösnek a csizmáját elvittem ide Hamusadba a suszterhoz, aztán jövök haza, vállamon a csizma, ugattak a kutyák, de nem gondoltam én, hogy mi az. Nos jövök a nádason keresztül, olyan sima jég volt, a szomszédasszony, a Forróné meg éppen jött ki. Azt mondja:

- Gyula, menjen vissza, mert itt vannak a nyilasok!

Bevettem a kanyart a jégen, vissza az erdőbe. No de aztán itthon meg voltak ám ijedve, mikor hazajöttem enni. Mama is sírt, papa is sírt:

- Jelentkezzél, mert bajok lesznek!

Akkor már: kettőt agyonlőttek Gútán a temetőben.

Martosiak közül is tizen itt bujkáltak, nálunk a szobában laktak, itt voltak két hétig. Egy estefelé mindig hazament Martosra, aztán hozta a híreket. No, de aztán egyszer jön vissza, hogy:

- Gyerekek, pucoljunk – azt mondja – éjjel körülfogják a Kingyest a nyilasok. Az a hír.

Mert különben itt lehetett volna mindenki, míg a háborúnak vége nincs, ha valaki nem sűgja be.

- Féltünk, aztán 1944 vége felé elmentünk Naszvadra és jelentkeztünk a csendőröknél, mert a mi körzetünk oda tartozott. Onnan meg elvittek bennünket szánkón Dunaszerdahelyre. Ott beosztottak századonként, aztán a mi századunkat visszairányították Naszvadra. No, hát ott meg ismerős volt a fél falu. Háznál aludtunk, főztek ottan az asszonyok, meg vágtak a század részére állatokat is. Hát jó volt ott. Naszvadon voltunk úgy két hétig, ott a töltésbe ástunk géppuskalyukakat. Onnan még haza is jártam éjjel, aztán még vittem enni is. Ez úgy 1945 januárjában lehetett.

- Naszvadról elhelyeztek bennünket Újvárba. Ott már sok ember volt Tankcsapdákat ástunk, olyan 30 m x 5-6 m-eset. Ott meg is hajkurászott bennünket egy orosz repülő, úgy, hogy egyik helyről a másikra futkosott az ember, amint géppuskáztak. Meg a németek már akkor vonultak fölfelé, de az orosz repülő kilötte a mozdonyt és a németek nem tudtak elmenni vonattal.

- Ezután Újvárból a németek meg a nyilasok hajtottak bennünket tovább. Kismácsédon megszöktünk, de ott egy német, ha nincs egy nagy fa, ami mögé bújtunk, hát agyonlövöldöz bennünket. Az volt a szerencsénk aztán, hogy a másik faluból megjött egy karszalagos fiatalember, az aztán magyarul beszélt, hogy: Jöjjenek ide! Aztán odamentünk. Hát a német mondja nekünk, hogy miért akartunk megszökni? Mondtuk, hogy hát haza akarunk menni. A német azt mondta a fiatalembernek, hogy vigyen hadbírótság elé. Ott aztán megvoltunk ijedve, mikor bementünk valami hatan. Az ágyból kiszáltak azok a nagy zöld tölgyfaleveles tisztek ingben-gatyában. Elővették az iratokat, meg a pisztolyukat az asztalra tették.

Mi meg sugdostuk ott egymásnak:

- No gyerekek, most már végünk!

Kérdezik tőlünk, hogy milyen katona volt?

- Munkaszolgálatos.

De hát mink nem katonaruhában voltunk, hanem civilben, úgy hogy látszott rajtunk.

Azt mondja, hogy:

- Mind?

Mondjuk neki, hogy mind. Akkor elküldött a szállásra, de azt mondta, hogy meg ne próbáljunk szökni, mert akkor lelő.

Ott megvirradtunk, aztán hajtottak bennünket tovább.

Szencre estefelé érkeztünk. Ott meg áll az utcában két magyar kakastollas csendőr, azt mondja az egyik:

- Honnan jönnek, bajtárs?

- Újvárból.

- Mi újság?

- Már ott vannak az oroszok. Láttuk, mikor belőtték Udvardról Újvárt. Az állomásra esett le a lövedék. Az oroszok elől hajtanak. Aztán kérdezték, hogy honnan valók vagyunk. Egyik ezt mondott, a másik azt, én meg találtam mondani, hogy Gútáról. Azt mondja az egyik, hogy:

- Nem ismer valami Vass Géza csendőrt?

- Dehogynem. Unokaöcsém.

Azt mondja, hogy éppen ebben a percben váltották föl, itt volt kinn. Mondok:

- Hol lehetne ezt megtalálni?

Hát persze ott a német hadnagy azt mondja:

- Senki meg ne szökjön!

Fogta a pisztolyt. De hát nekem, hogy a csendőrökkel beszéltem, nem szólt aztán. Addig húztam a dolgot, hogy mikor már eltértek a másik utcába, akkor aztán kérdeztem a csendőröktől, hogy hol lehetne a Vass Gézát megtalálni. Megmutatták a helyet. El is mentem, meg is találtam a házat. Járkált ott az ajtó előtt puskával egy csendőr. Mondom neki, hogy kit keresek. Azt mondja:

- Tessék bemenni, majd benn megmondják, ő nem tudja, hogy itt van-e.

Bemegyek, egy törzsőrmester azt mondja:

- Kit keres, bajtárs?

Mondom neki, hogy a Vass Gézát. Azt mondja, hogy nincs itthon, elmentek a városba borotválkozni, meg bevásárolni. Leültetett, de nem kérdezett az semmit. Azok már nem törődtek azzal, mert már ők is menekültek. Aztán este megérkezett Vass Géza. Azt kérdezte:

- Hát téged mi hozott ide?

Mondom neki, hogy látod:

- Téged kereslek. Adjál nekem nyílt parancsot, hogy hazamehessek.

- Azt mondja:

- Ad akár tizedet is, de hogy azzal én már nem mehetek haza, az már nem ér semmit. De adott tanácsot, hogy:

- Gyere velünk. Éjfél felé már mi is innen pucolunk, már a parancs megvan. Fölülpsz a kocsira, eljössz velünk, lesz ami lesz. Itt van már a kofferba a civil, az egyenruhát majd ledobom az árokba, aztán civil leszek.

Hát mikor aztán éjjel fölkelünk, kimegyek az utcára, hát milyen hosszú volt az az utca, tele kakastollas csendőrökkel, volt tán 3-400 is. No ezt mondja Géza:

- Jössz?

- Hát Géza, nem. Én Németországba nem megyek.

Aztán elköszöntünk, még adott egy jó meleg pokrócot is. No, ott maradtam magam abba a házba. Hát délután kimentem az utcára sarokig. Az dűgött a fejemben, hogy hogyan lehetne innen hazamenni. No, egyszer csak szól a sziréna. Hát a nép akkor aztán kiszaladt a városból, én is velük együtt. Ki a hídon, amerre jöttünk, kórórakásokba bújtunk. Süvítettek be a golyók a földbe. Hát aztán kimentem az országútra, hát látom, hogy egy ember olyan 150 méterre jön gyalog. Mondom, ezt megvárom, hogy merre tart. Odaér, hát egy egy lószerszám van a nyakában. Mondom:

- Honnan jön?

Azt mondja, hogy elvették a lovát, aztán a német határon kifizették az árát, a szerszámra meg azt mondták, hogy vigyem haza. Kérdelem tőle, hogy hova megy. Azt mondja, Nagyföldémesre. Mondok, akkor elmegyünk együtt. Este volt már, majdnem sötét, mikor Nagyföldémesre érkeztünk. De még el akartam én menni Tallósra, mert ott már gútaiak is vannak, de nem sikerült, mert látom én, hogy az orosz tankok jönnek az úton, a németek meg verették őket aknával. Nem lehetett menni Tallósra, mert ezek meg éppen arról jöttek. Aztán

ott maradtam Nagyföldémesen. Bekéredzkedtem egy házhoz. A bácsi jószívű volt, azt mondta, hogy az istállóban elaludhatok egész nyugodtan, meg ha valamit észreveszek, hát szóljak be. De hát én nem akartam magam maradni az istállóban. Nem feküdtem le, hanem járkáltam az udvarban.

Hát olyan kilenc óra, fél tíz tájban hallom én, hogy nagy lárma van kinn a falu alatt. Kinyitom az utcaajtót, hát neki van támaszkodva a kapufának egy orosz. Az előörsből volt. A katonaság csak reggel jött be, amikor átadták a falut. Aztán csöndben visszacsuktam az ajtót. Fölkeltettem a bentieket.

Aztán hallottam, hogy mit kell ezeknek köszönni, mert hát olyankor már sok mindent hall az ember, hogy hogyan köszönnek. Megint kimegyek, mondom:

- Drasztvujtye!
- Drasztvujtye!

Mindjárt kezel le velem. Azt mondja:

- German jeszty?

Mondom:

- Nemá germán. Pasó germán.
- Ja pajú maty german – azt mondja. Aztán ővele jöttünk be. Három meg elkerült bennünket, azok meg villanylámpával márt mentek is be. Szegény asszonyok alig tudtak fölöltözni, márt majdnem sírtak is. Mondom:

- Ne ríjanak, nem bántják magukat.

Aztán hát ők sem tudtak beszélni velük, én se nagyon tudok szlovákul, de annyit megértettem – mert kínálták őket evvel-avval, mert húsvét előtt volt – nem kellett semmi, hanem vizet kértek. Ittak vizet, ugyan előbb megkínált engem a vízből, nem ivott másképp. Itten a vízből, aztán ittak, megnézték a házat, a németeket keresték, de nem találtak. Aztán:

- Daszvidányija! – azt mondja, aztán mentek is. Egész éjjel nem jött senki, de én azért nem feküdtem le. Aztán reggel, amikor a községházáról a bíró és a jegyző kimentek, átadták a falut, ott aztán a gyalogjárdán is kocsival jött be a nép /a felszabadító katonák/. Mentek, daloltak, a boroshordók a kocsin, meg harmonika, meg minden.

Aztán márt mi is az utcán járkáltunk. Nézek fölfelé, hát azok meg ismerősök, naszvadiak.

- Hát tik?

Azt mondja, hogy mink is itt aludtunk egy háznál.

No, aztán ez úgy történt, hogy én meg közülük még egy elment oda, ahol be voltak szállásolva ezek az orosz tisztek, hogy hát kérünk tőlük papírt, hogy eljöhessünk haza. Ott azt mondták, hogy nem kell papír, azt mondja, hogy:

- Magyarinak nem kell papiros, az menjen haza, ölelje meg a papát, mamát, feleségit, minden félit – így mondotta a tiszt. Mondta nekem az az ember, akinél aludtam, hogy:

- Ne menjen bácsi még haza. Várjon egy-két napot, ráér. De piszkált, hogy húsvétra haza kell menni. Nos ezek is, hogy hát öntözni hazamegyünk.

Megettük a reggelit, elindultunk tán öten, vagy hatan. Két Ímelyi volt, meg három naszvadi, én voltam a hatodik. Kierünk a falu végére, akkor meztéláb kiszalad elénk egy olyan kozák, piros sapja volt a fején:

- Kudá igyes?

- Domoj!

Ja pajú maty domoj! – azt mondja – Szibérija!

- Hú!

Csak annyit mondott, hogy oda menjete, volt ott már vagy 50 ember. Azt mondja:

- Vecser napiszaty dokument és pasoj domoj.

De este nem kaptunk papírt.

Aztán hajkurásztak bennünket, először úgy volt, hogy Lengyelország felé megyünk, de akkor ott már a láger feloszlott, akkor visszafelé gyalog. Surányba megaludtunk egy kocsmába, onnan Újváron keresztül Bajcs, Hamba. Ott ebédeltünk meg. Ott már főztek az asszonyok krumplit, onnan be Komáromba az öregvárba.

Amikor Gyalláról kiértünk, megláttam velünk szemben egy martosi embert. Vágtam egy darab bodzafát és kinyomtam a belit a bodzának, beletettem a papírost, amire írtam haza. Nos mondtam ennek az embernek, hogy én eldobom ezt a fát, de vegye föl és értesítse a szülőket otthon, hogy hol, merre vagyok. Aztán sikerült is. Bejött a hugám Komáromba, egy katonát megkért, az keresett, de hát 12 ezer ember volt az öreg várban, Vass nevű is volt vagy 5-6.

Aztán a katona behozott egy papirost, a hugám írta, hogy:

- Gyere ki, megbeszéltem az oroszokkal, hogy ha ki tudsz jönni, akkor eljössz haza.

De hát nem adtak ruhát. Szabodtam ottan egyiknek-másiknak, hogy hát adja oda a katonaruháját, hogy kimehessek, mert civilben nem engedték ki az embert. Kiszökni meg nem lehetett. Azt lezárták úgy, meg agyon is lőtték nem is egyet. Megpróbálkoztak ottan azért sokan, meg mentek is el, míg észre nem vették, hogy a Dunára megy ki egy alagút, de aztán azt betéglázták úgy, hogy nem lehetett kimenni. Hát nem adtak ruhát, úgy, hogy nem tudtam kimenni. Aztán vonattal kivittek bennünket Moszkva alá 100 km-re, ott voltam két évig. 1947 októberében jöttem haza.

E fenti visszaemlékezésből is kitűnik, hogy a náci Németország oldalán hadbalépett Magyarország, emberek sokaságát belesodorta a háborús megpróbáltatásokba, és a teljesen ártatlan embereknek is bűnhődniük kellett az akkori magyar politikai vezetés hibáiért.

A határ felszabadítása 1945. március 28.

A mai vágfüzesi határba 1945 márciusában érkeztek a felszabadító szovjet csapatok. Először Naszvad felől ágyúval lőtték az itt beszállásolt Hitler-jugend csapatra. A németek a Vágduna melletti töltésen igyekeztek Gúta felé vonulni és aknavetővel, valamint gépfegyverekkel támadták a szovjet előőrsoket, de azok visszaszorították a németeket a Vágdunának. A németek a megáradt Vágdunán keresztül akartak elmenekülni. A visszaemlékezések szerint kb. harmincan vízbe ugrottak, de csak kb. tizenháromnak sikerült átúszni, a többiek vagy vízbe fúltak, vagy elfogták őket. Ezzel gyakorlatilag megtisztították a határt a németektől. Erre – tehát a felszabadításra – 1945. március 28.-án, a húsvét előtti nagypénteken került sor. A felszabadulást hozó szovjet egységek a Kingyes melletti erdészlaknál táboroztak le, és csak 3-4 napig maradtak itt, majd valamennyien továbbvonultak Gúta és Lándor felé.

A felaszabadulás ténye örömmel töltötte el az embereket, hisz így egyre közelebbinek érezhették azt a napot is, amikor a hadszíntereken harcoló hozzátartozóik is hazatérhetnek.

A kommunista párt helyi szervezetének megalakulása 1945. április 4.

A felszabadulást követően a már korábban szervezkedő kommunisták 1945. április 4.-én megalakították a kommunista párt helyi szervezetét, „Keszegfalusi-szigeti pártalapszervezet” néven, amely Komáromhoz tartozott. A párttagok nevét Nagy Kálmán, Nagy Mihály és Škulec László segítségével sikerült feljegyezni:

id. B a k Sándor /ápr.4./

B a r t a l o s Mihály

B a r t a l o s Béla

F ü s s i János
H o z m a n Sándor
I l l é s Gyula
J a n c s ó Imre /ápr.4./
J a n c s ó László /ápr.4./
K ó s a Dávid
N a g y Kálmán /ápr.4./
N a g y Gyula /ápr.4./
N a g y László /veterán, ápr.4./
N a g y Mihály /ápr.4./
O l l é Erazmus /veterán, ápr.4./
P e t r o v i c s Elek /veterán, ápr.4./
F u z s é r Lajos /ápr.4./
F u z s é r Lajosné /ápr.4./
Š k u l e c László
S z i l v a András /veterán, ápr.4./
T ó t h Vilmos /veterán, ápr.4./
V e r s i c z Béla /ápr.4./
V e r s i c z József /ápr.4./

A felsorolásban külön jelöltük a két világháború között tevékenykedő veterán kommunistákat, akik mindannyian már 1945. április 4.-én beléptek az újjáalakult kommunista pártba, valamint azokat, akiket alapító tagnak számíthatunk 1945-ben. Jelölés nélkül kerültek feljegyzésre azoknak a nevei, akik különböző okokból kifolyólag /pl. később jöttek vissza a háborúból/ április 4. után léptek be a kommunista pártba.

A pártalapszervezet elnöke először Puzsér Lajos lett, majd Puzsér távozása után Petrovics Elek vette át a párt helyi irányítását. Ekkor az alapszervezet vezetősége a következő tagokból állt:

Elnök: Petrovics Elek
Titkár: Nagy László
Pénztáros: Tóth Vilmos
Ellenőrző bizottsági tag: Nagy Gyula
Jegyzőkönyvvezető: Nagy Mihály

Összejöveteleiket havonta egyszer Horváth Gyula idős helyi lakos, pártonkívüli házában tartották. Tevékenységük magvát az agitációs tevékenység, valamint a munkáért és a kollektív szerződés megkötéséért folytatott küzdelem jelentette.

A Népi Milícia megalakítása:

A helyi pártalapszervezet megalakításával egyidőben a párttagok javaslatára a felszabadulás utáni napokban Népi Milíciát hoztak létre a határban is, Kavával közösen. Feladatuk a rendfenntartás, az elhullott állatok eltakarítása és a háborúból visszamaradt lőszerke begyűjtése volt. A Népi Milícia parancsnoka Nagy Kálmán /sz. 1915/ lett. A 12 tagból álló rendfenntartó alakulatban a kavaiakon kívül a következő helyi lakosok vettek részt:

Bartalos Béla	Hájek Károly
Bartalos Mihály	Nagy Gyula
Füssi Károly	Nagy Kálmán
Füssi János	Nagy Mihály

Szedes Béla

A helyi közigazgatási bizottság:

Röviddel a felszabadulás után a határ szigeti részét közigazgatásilag irányító Keszegfalván megalakult a Helyi Közigazgatási Bizottság, amelyben a szigeti lakosok közül a következők vettek részt:

Bartalos Béla, Illés Gyula, Nagy Kálmán, Nagy Gyula, Nagy László, Petrovics Elek és Szilva András.

A polgári Csehszlovák Köztársaság 1945-48:

Mielőtt azonban a helyi baloldali, sőt nagy részben kommunista irányítás megszilárdult volna, 1945 májusában-júniusában részben a helyi nagygazdák kérésére előbb szlovák csendőrök, majd ezt követően egy szakasz szlovák katona érkezett a közrend fenntartására, a nagygazdák érdekeinek védelmére. A nem kommunista beállítottságú katonaság nyomására a keszegfalusi községháza vezetősége utasította a szigeti Népi Milícia tagjait, hogy fegyvereiket adják le. Ez gyakorlatilag a Népi Milícia felosztását is jelentette.

A helyi baloldali erők tevékenységét korlátozó intézkedések után rövidesen, 1945 tavaszától őszeig olyan központi intézkedések is napvilágot láttak, amelyek a település valamennyi magyar nemzetiségű lakosságát hátrányosan érintették. Előbb kizárták a magyar

nemzetiségű személyeket a politikai pártokból – beleértve a kommunista pártot is -, majd megfosztották őket állampolgársági jogaiktól. Ennek következtében a CSKP akkori vezetősége és a magyar nemzetiségű kommunisták többsége között teljes szakításra került sor. Ez volt az oka annak is, hogy röviddel a Népi Milícia feloszlása után a Keszegfalusi-szigeti pártcsoport is feloszlott.

A fent említett központi intézkedések hátrányosan érintették az egész itteni lakosságot. A Magyarországra való kitelepítés híre bizonytalanságban tartotta a lakosságot. A kitelepítésre rövidesen sor is került, Benkóczky Lajos és Nagy Mihály visszaemlékezése szerint 26 vagyonosabb család és mintegy 85-90 személy átköltözését jelentette. A Magyarországra kitelepített családok a következők voltak:

Név:	Foglalkozás:	Megjegyzés:
Csentes Gábor	Kisgazda	
Csentes István	-----	
Fáncsik István	Munkás	
Jancsó Ambrus	Kisgazda	
Horváth István id.	-----	
Hotváth István ifj.	Munkás	
Horváth Józsefné özv.	Kisgazda	
Hozmann István	Kisgazda	
Hozman Ferenc	-----	
Hozmann Gyula	-----	
Kondé Lajos	-----	Kingyes
Kondé Ráfael	-----	-----
Lőrincz Sándor	-----	
Nagy Lajos	-----	
Nagy Sándor	-----	
Polák János	-----	
Polák Ferenc	-----	
Polák István	-----	
Szabó Géza	-----	
Tóth Vilmos	Kovács	
Tokár Jenő	Kisgazda	
Vajkai Lajos	-----	
Vajkai Imre	-----	

Varga Péter

Nagygazda

Varga Gábor

Kisgazda

Kingyes

Horváth Ferenc

Helyükre ugyanennyi szlovák család érkezett, többségük azonban az 1952-es árvíz után elköltözött a keszegfalusi-szigetből, mivel a házaik összedőltek. Ugyancsak 1946-47-ben került sor a csehországi munkaszolgálatra, amely innen kb. 10-12 embert érintett. Ezenkívül kb. 10 család önként költözött el különböző csehországi vidékekre, hogy az ott alakult állami birtokokon vállaljanak mezőgazdasági munkát. Az itthon maradt lakosságot ezekben az években más politikai-jogi intézkedések is érintettek, amelyek közül a magyar nyelvű oktatás szüneteltetése volt az egyik legsúlyosabb az 1945-1949 közötti években.

1948 A februári győzelem:

A munkásosztály 1948 februári győzelme után fokozatosan felszámolták azokat a megkülönböztető intézkedéseket, amelyek az itt lakó magyar nemzetiségűeket érintették. Ennek jeleként 1950-ben ismét megnyíltak a magyar nemzetiségű iskolák, s a volt kommunista pártalapszervezet itthon maradt tagjai ismét szervezkedtek, hogy munkájukkal segítsék a szocializmus alapjait lerakó új társadalmat.